

MÁRTON LÁSZLÓ

A papagáj

Először arra gondoltam, hogy a címszereplővel, a papagájjal kezdem ezt a történetet. Valahogy így:

„A papagáj egy ruháskosár méretű kalitkában lakott, és egyetlenegy szót ismételt, miközben fel és alá mászkált a kalitka drótfonatú falain. Mindig csak ezt hajtogatta: »Fűzfa... Fűzfa... Fűzfa...« Még hozzá olyan hanghordozással rikácsolta ezt a szót, mintha segítségért kiáltana vagy kegyelemért könyörögne. Egyszer már hallottam ezt a hangot: gyerekkoromban, amikor a szomszéd család háztartási alkalmazottja ügyetlenül fogott hozzá egy csirke levágásához, és miközben szanaszéjjel fröcskölt a vér, a csirke hallatott hasonló hangokat. Csak éppen annak a gyermekkorban hallott halálsikolynak nem volt semmi értelme, míg a papagáj mégiscsak egy fűzfát emlegetett. Márpedig annak, hogy »Fűzfa...«, igenis van értelme, még ha nem is valami nagyon sok.

A másik lényeges különbség abban mutatkozott meg, hogy a papagájt senki sem akarta levágni. Ez az eshetőség föl sem merült.

Nagy, szürke madár volt. Nem hasonlított fajrokonaihoz, az élénk színekben pompázó törpepapagájokhoz, és nem érttem, miért kell kegyelemért könyörögnie, még hozzá ilyen szenvedélyesen. Később megtudtam, hogy Shakespeare *Othello* című tragédiájában hangzik el egy fűzfáról szóló dalocska; a színmű hősnője, Desdemona éneklivel azelőtt, hogy a féltékenységtől őrjöngő férj rátör, és pusztá kézzel megfojtja. A papagáj tulajdonosa egy színész volt, aki egy időben Desdemona szerepét játszotta az egyik fővárosi színházban, és otthon tanulta a szerepet. Így történhetett, hogy a papagáj emlékezetében éppen ez az egy szó ragadt meg. Ez minden tekintetben kielégítő magyarázatnak látszott, így tehát nem sokat gondolkoztam rajta, sőt, egy kicsit később el is felejtettem az egészet.

Sohasem láttam repülni, még akkor sem, ha kiengedték a kalitkából. Olyankor is csak sétált és mászkált. A fal mellett ki volt feszítve egy drótháló a padló és a mennyezet között: legtöbbször azon gyakorlatozott, ám a karosszékek és a dívány kárpitján észrevehető volt, hogy abba is szívesen belemélyeszi karmait. Olyan nagy és erős volt a csőre, hogy megtörte vele a mogyorót. Az általa ismert egyetlen szót is úgy ejtette ki, mintha a segélykiáltás vagy rimánkodás közben csonthéjas magot ropogtatott volna. Mondom, sohasem repült, pedig jókora szárnyai voltak. Csakhogy az ő röptének nem az 1970-es évekbeli panellakás nagyobbik szobáját, hanem tengereket és pusztaságokat kellett volna átszelnie.”

*

Először így akartam kezdeni, de aztán másképp akartam. Leginkább valami ehhez hasonló módon:

„Harmadéves magyar–német szakos hallgató voltam a pesti egyetem bölcsészkarán, amikor megnéztem egy akkor nagy feltűnést keltő filmet, melyben azonnal ráismertem

Juhász Sárára, aki, ha jól emlékszem, két évvel járt fölöttem a gimnáziumban. Hogy pontosabban fogalmazzak: nem Sárát ismertem föl, hanem Sára életének egy fontos epizódját. Sára két évvel volt idősebb nálam; tehát amikor a film játszódik, az 1950-es évek végén, kevéssel a forradalom leverése után, ő még csecsemő lehetett.

Márpedig ebben a filmben semmiféle csecsemő nem szerepelt, sőt még óvodás vagy iskolás korú gyerek sem.

Ez a film kizárólag felnőttekről szól, mindenekelőtt két fiatal nőről, egy színésznőről és egy újságírónőről. Akkoriban azt mondták, hogy ez egy »bátor« film. Tudniillik ez volt az első olyan magyar játékfilm, mely nyíltan témájává tette, és ellenérzések vagy gúnyolódás nélkül mutatta be az úgynevezett »leszbikus« szerelmet, ugyanakkor pedig érzékeltette a forradalom utáni megtorlások időszakának nyomasztó légkörét is.

Egy gáncsoskodó kritikus ezt fel is rőtta a filmrendezőnek. Szerinte abból, hogy a film az egyik fiatalasszonyt, a barnát, az újságírónőt (a színész nő szőke volt) egyszerre mutatja igazságszeretőnek és leszbikusnak, a néző »óhatatlanul arra következtet majd, hogy aki az igazságot kimondja, az buzi«. Emlékszem, egy barátom, akinek tetszett a bátor film, a kritika szerzőjére pedig neheztelt egy személyes ügy miatt, a cikk olvastán méltatlankodva felcsattant: »A Dosztojevskij-olvasó pedig óhatatlanul arra következtet majd, hogy aki öregasszonyt gyilkol, az diák!«

Különben csak az egyik nő, a barna volt kimondottan lesbikus hajlamú, mert a szőke benne élt egy házasságban. Igaz ugyan, hogy ez egy láthatóan rossz házasság volt. A filmbeli fiatalasszony olyan őszinte és intenzív undort mutatott férjével, egy magas rangú belügyes tiszttel, a nemrég újra megszilárdult önkényuralom fontos emberével szemben, amelyet csak el tud játszani a mozivászonon egy tehetséges színész nő. (Egyébként is igazi jutalomjáték, ha egy 1980-as évek eleji színész nő egy 1950-es évek végi színész nőt alakíthat. És egy délceg, izmos, nagybajuszos férfitől kell undorodnia, nem pedig egy meztelen csigára emlékeztető vakarcstól.) Mindenesetre a házasság gyermektelen volt, legalábbis a filmben.

Ugyanis később, miután zúgó fejjel és összeszorult szívvel kibotorkáltam abból a belvárosi moziból, ahol a filmet vetítették, megszereztem és elolvastam azt a kisregényt is, melynek alapján készült a film. Ebben az irodalmi alkotásban a házaspárnak már igenis volt gyereke. Egy csecsemőkorú kislányuk volt.

Ő kellett hogy Juhász Sára legyen.

Az ő édesanyja, helyesebben a kisregény hősnője, még helyesebben a mozivászonon látható szőke fiatalasszony, miután különböző színházi férfiakkal megcsalta az urát, a rendezőktől kezdve a színész kollégákon át egészen a műszakig, egyszer hagyta magát egy nőtől is elcsábítani.”

*

Így akartam kezdeni, de aztán rájöttem, hogy egy évtizedekkel ezelőtt játszott film felidézése túl sok figyelmet és türelmet követelne az olvasótól. Ezért úgy döntöttem, hogy megint csak másképp kezdem. Ilyesformán:

„Abban az évben, amikor elveszítettem a munkahelyemet, és alkalmi munkákkal, főleg tolmácsolással kerestem annyi pénzt, amennyi elég volt a létfenntartáshoz, kis híján beledobtam a Balatonba egy embert. Ez egy hajókiránduláson történt. Illetve nem történt. Mert hát végül is nem történt semmi. Az az ember, akit majdnem beledobtam a vízbe, egy

alacsony termetű, idősebb férfi volt, és a fedélzeti korlátnál beszélgetett velem. Szó szót követett: ő kérdezett valamit, én feleltem, aztán mondott egy mondatot, majd egy másikat és egy harmadikat. Akkor fordult meg a fejemben, hogy felnyalabolom és átemelem a fedélzeti korláton.

Nem vagyok hirtelen haragú, ezért aztán csodálkoztam is, hogy egy szempillantás alatt elfogott a düh, méghozzá ilyen hatalmas erővel. Bár, ami azt illeti, még ez a hatalmas erő is kevés volt ahhoz, hogy kezet emeljek rá, hogy akár egy ujjal is hozzányúljak. Ez a hatalmas erő, ahelyett, hogy hozzáadódott volna az én jóval csekélyebb erőmhöz, valójában ellenem fordult, és megbénított. Már nem is haragot éreztem, hanem a tehetetlen ember keserűségét.

Már amikor messziről, a hajó túlvégéről megpillantottam ezt a férfit, valamiféle megmagyarázhatatlan, kínos érzésem támadt. A hatvanas évei vége felé járó, kopaszodó férfi viszonzta a távoli pillantást, és úgy indult el felém, mintha láthatatlan zsinóron húzta volna egy láthatatlan kéz.

A hajó – vagyis egy motoros bárka, mely azonban árboccal és vitorlával is rendelkezett – a balatonfüredi kikötőből indult, és a Tihanyi-félszigetet megkerülve, a tó nyugati medencéje felé haladt. Fedélzetén a személyzetén kívül körülbelül harminc ember tartózkodott, egy német turistacsoport és egy magyar hagyományőrző egyesület tagjai.

Én az előbbieknak tolmácsoltam. Azaz éppen akkor nem tolmácsoltam, mert német turistáim szótlánul gyönyörködtek a víztükör zöldes, opálos derengésében és a víz felé tárukkozó félszigetben, a szőlőhegyekben, a tihanyi apátság tornyaiban.

A férfi pedig, aki nyílegyenesen felém jött, az utóbbiak, a hagyományőrök közé tartozhatott. Később kiderült, hogy ő az egyesület alelnöke vagy titkára vagy jegyzője, mindenképpen fontos tisztségviselője.

Odalépett mellém a korláthoz, és mondta a nevét. Szokványos neve volt, melynek viselői egy egész hasábot megtöltenek a telefonkönyvben. Én is mondtam az enyémet.

– Nahát, Perczel! – kiáltotta lelkesen. – De hiszen ez egy történelmi név! Perczel Mór, a honvéd tábornok! Perczel Etelka, Vörösmarty Mihály ifjúkori szerelme! Te is rokonságban állsz a bonyhádi ággal?

Letegezett. Kénytelen voltam kiábrándítani. Mondtam, hogy az én nevem nem Perczel, hanem Pelczer.

Csakugyan kiábrándultnak mutatkozott.

– Akkor, ugye, te sváb vagy – mondta kedvetlenül. – Hacsak nem zsidó.

– Hacsak – helyesltem.

Arra számítottam, hogy ezek után faképnél hagy. Nem így történt: kitért mellettem. Valósággal rám tapadt, mint egy pióca. A tanulmányaimról faggatott. Nem elégedett meg annyival, hogy megtudta, mikor és milyen szakon végeztem el az egyetemem, arra is kíváncsi volt, hová jártam gimnáziumba.

– Az intézmény neve – mondtam neki –: Eötvös Loránd Tudományegyetem Rudas László Gyakorlóiskola.

– Nahát, a Rudas! – kiáltotta megújult elragadtatással. – De hiszen az egy nagyon jó iskola! Oda járt az én lányom is!

Gyanút fogtam. Világossá vált, miért támadtak rossz érzéseim a férfi teljesen szokványos, gyakori neve hallatára. Ezt az embert, aki nagyjából egyidős lehetett az én apámmal,

úgy hívták, hogy Juhász Pál. És kizárólag a lányáról volt hajlandó beszélni. Hogy ő milyen büszke a lányára. Hogy az ő lánya néprajzkutató lett. És milyen sokat publikál. És milyen sok helyen tanít. Jó nevű külföldi egyetemeken is. Amerikában is. Ausztráliában is. Az ő lánya. A Sára.

Ez volt az a pillanat, amikor kis híján nekiugrottam és bedobtam a vízbe. Ma is azt gondolom, hogy ez lett volna az egyetlen helyénvaló, férfias válasz az ostoba hencegésre. Mégsem tettem így. Azt hiszem, Juhász Pál arca gyakorolt rám visszatartó erőt.

Juhász Pálnak, nem akarom szépítgetni, visszataszító, már-már kifejezetten ocsmány arca volt. Ahelyett, hogy részletesen leírnám, csak annyit mondok: minden vonására kiült a korlátoltság, a kegyetlenség és a bizalmasodó kedélyesség Magyarországon eléggé gyakori, furcsa keveréke.

Ez önmagában is kellemetlenül hatott volna, de igazán kínossá az tette, hogy kénytelen voltam észrevenni: Juhász Sára szembeötlően hasonlít az apjára. Vagyishogy ismerettségünk éveiben hasonlított, mert akkor már sok-sok éve nem láttam, és azóta sem találkoztam vele. Sok-sok évvel ezelőtt volt egy arc, mely ennek a majdnem-ocsmány arcnak a pontos mása volt, csak éppen friss és feszes; én pedig ezt a friss és feszes lányarcot, mely hasonlított egy gonosztevő petyhüdt arcához, csókjaimmal borítottam sok-sok évvel ezelőtt.

Ekkor, a felismerés pillanatában kellett volna Juhász Pált besegítenem a Balatonba. Én azonban ehhez túlságosan határozatlan voltam. Mondhatnám úgy is: gyáva. Tőlem csak annyi telt, hogy hátrább léptem, és így szóltam hozzá:

– Úgy tudom, hogy ön a lánya életrajzában nem játszott pozitív szerepet. Olyannyira nem, hogy emiatt börtönben is töltött egy időt, bár tudomásom szerint rövidebb időt a megérdemelnél. Mindenesetre úgy tudom, hogy önnek vajmi kevés joga van ahhoz, hogy büszkélkedjen a lányával. Javítson ki, ha rosszul tudom!

Juhász Pál nem élt ezzel a lehetőséggel, nem javított ki. Én pedig nem néztem a szemébe, nem akartam ezzel is megszégyeníteni. Mire odanéztem, ahol az imént állt, ő már nem volt ott. Úgy eltűnt, mintha a föld, vagy inkább a tó vize nyelte volna el.”

*

Így akartam kezdeni, vagy majdnem így, de aztán rájöttem, hogy a kezdésnek ezzel a módjával sem vagyok megelégedve. Azt hiszem, sehogyan sem fogom elkezdni ezt a történetet. Elvégre nyakig benne vagyunk.

*

Életemet akkoriban, serdülőkorom éveiben természetlen szemlélődéssel töltöttem. A dolgok pusztá megpillantása vagy meghallása, a rájuk való visszaemlékezés, főleg azonban a róluk való képzelgés olyan, ma már átélhetetlen öröm forrása volt, mely részint a megnevezésből, részint annak ismétlődő visszavonásából adódott.

Egy hámló vakolatú falra hulló fénypászma; egy esti csillag a tv-antennák között; egy kenyérhéjat bólogatva csipkedő galamb szárnyán a párhuzamos, kékesfekete csíkok; csöndes nyári éjszakákon oroszlánüvöltés (közel volt az állatkert) és halálhörgés (a szemközi épület a Péterfy Sándor utcai kórház elfekvő osztályaként működött); szélfújta, lehullott platánlevelek zörgése a Felvonulási tér végeláthatatlan betonfelületén ősszel; katonai díszszemlére készülődő helikopterek és vadászrepülőgépek dübörgése kora tavasszal:

mindezen dolgokhoz egyik pillanatról a másikra hozzáadódott a nevük. Létjogosulttá, vagy legalábbis tartalommal rendelkezővé tette őket. Aztán a következő pillanatban eltűnt a név, és a dolgok visszasüllyedtek abba a nyers, vad létezésbe, mely nem illeszthető be az emberi gondolkodás keretei közé.

A váltakozás, annak ritmusa és időtartama rajtam múlt. Én döntöttem el, hogy ott-hagyom-e a dolgokon a megnevezés hímporát, vagy eszméletem egy alig észrevehető vil-lanásával letörölöm. Ez a lehetőség nem egyszerűen csak kárpótolt a nyomorúságért és a boldogtalanságért, melyben teltek az évek, hanem őket – a nyomorúságot és a boldogta-lanságot – éppenséggel az intenzív megismerés nélkülözhetetlen feltételeivé léptette elő. Mihelyt pedig a megismerést birtokbavételnek tekintettem, amelynek helyénvalósága meggyőződésemmé vált, a dolgok nevével való visszaélés nyomban erkölcsi igazolást is nyert.

Mindenfajta önhiúság hiányzott belőlem (inkább az önbizalom hiánya gyötört), mégis annyira el voltam telve önmagammal, mint egy feszített víztükrű úszómedence, vagy, hogy arányosabb hasonlathoz folyamodjak, mint egy fürdőkád, melyben szürke tollak úszkálnak a forró víz felszínén. Biztosra vettem, hogy a tartalom én vagyok, és mire vilá-gossá vált, hogy az, aki vagyok, életem tartalmát jó esetben is csak befogadni tudná, a cseppek összeolvadó sokasága eltávozott a lefolyónyíláson. Sőt, még csak el sem távozott, mert a fürdőkádnak tekinthető személyiség – ne szépítségük! – a valóságban mindvégig üresen állt.

Jöttek aztán elvont fogalmak is, mint például „kötelesség”, „fegyelem” és „dialektikus materializmus”: ezeknek többnyire gyöngyházfényük és barackillatuk volt. Mihelyt meg-ütötte a fületem az a szó, hogy „osztályellenesség” vagy „szabotázs”, rögtön eláradt a nyelvem hegyén a szűkösen adagolt gyermekkori savanyúcukor édessége, és persze a savanyú-sága is. Ha viszont azt hallottam, hogy „honvédelmi kötelezettség”, akkor egy csodálato-san szép nyári hajnal ragyogott fel a szemem előtt, ami persze mégsem hajnal volt, hanem valami egész más. Utóbb hallottam, hogy az egyik nagy kambodzsai átnevelő tábornak, mely a lakosság széles rétegeit nevelte át az életből a halálba, csakugyan ez volt a neve: „Hajnalpír Mosolya”.

Felbukkantak olyan szavak is, melyek a föntieknél kézzelfoghatóbb dolgokat jelöltek ugyan, én azonban nemhogy nem ismertem, de még csak elképzelni sem tudtam őket. Ilyen volt például az „eszterág”. Hiába tudtam, hogy ez egy tájnyelvi szó, és gólyát jelent: a gólya továbbra is gólya maradt, az eszterág pedig nyugtalanítóan ingadozott a létező és a nem létező dolgok tartománya között.

Egy másik alkalommal az a még ritkább, még ismeretlenebb szó jutott eszembe, hogy „szömöröcsög”. Valósággal befészkelte magát az agyamba. Akkor még nem tudtam, hogy ez egy olyan gombafajtának a neve, melynek kifejlett példányai zavarba ejtően hasonlítanak az erekcióban levő hímvesszőhöz. Sem ilyen gombát nem láttam soha, sem a szó pontos jelentését nem ismertem, de a visszataszító hangsort képtelen voltam kivenni a fejemből. Ránéztem egy elpiszkolódott hóbuckára valamikor február elején, és ki kellett monda-nom, mintha egy bűnömet vallottam volna be: szömöröcsög. Megpillantottam két önfele-dten fickándozó fiatal vizslát a Városliget nyugati szélén vagy egy farkaskutyával közösi-ülő gyermeklány színes képét egy pornómagazin belső címlapján, és ki kellett mondanom

(kellett volna), mintha életem értelméről vagy értelmetlenségéről adtam volna számot népes hallgatóság előtt: szömörcsög.

Éppúgy sajnáltam ezt a csúf hangzású szót, illetve a dolgot vagy élőlényt, mely ezzel a szóval van fölcímkezve, mint azt a sebesült denevért, melyet osztálytársaim lögyakorlat közben találtak és öltek meg, saját bevallásuk szerint kegyelemből. Egyszer, amikor már majdnem sikerült elképzelnem a számomra tökéletesen ismeretlen szömörcsögöt undorító neve nélkül, éppen egy óvoda udvara mellett mentem el, ahol a vékonyka hangok ezt énekelték:

„Koszorú, koszorú,
mért vagy olyan szomorú?” –
„Azért vagyok szomorú,
mert a nevem koszorú!”

Összeszorult a szívem. Úgy emlékszem, sírtam is. Olyan őszintén és intenzíven együtt éreztem a koszorúval, ahogyan élő emberrel bizonyára nem tudtam volna együtt érezni.

Még Juhász Sárával sem.

Pedig határozott szándékom volt, hogy őt – ellentétben az általam ismert legtöbb emberrel – nem sajnálni fogom, nem is részvétet érzek iránta, hanem elsajátítom, sajátommá teszem azt a bajt vagy szerencsétlenséget, mely akkora súllyal nehezedett rá, hogy minden erejét megfeszítve is alig volt képes hordozni. Mégsem beszélt róla soha, senkinek. Így persze sokáig tartott, míg rájöttem, mi lehetne – mi kell, hogy legyen – az elsajátítás alapja vagy ürügye. Mire pedig mégiscsak kiderült, addigra már késő volt. Akkor már a förtelmes hangzású szömörcsög és a neve miatt búslakodó koszorú iránt sem élt bennem valami nagyon sok együttérzés.

*

Azt is eléggé későn tudtam meg, hogy Juhász Sárának van egy nagy, szürke papagája, aki tragikus hanghordozással azt az egy szót ismételteti, hogy „fűzfa”. Juhász Sára sohasem beszélt a papagájáról, ahogyan egyéb otthoni dolgairól sem, azt pedig nem engedélyezte, hogy felmenjek hozzájuk.

– Hozzánk nem lehet feljönni! – kiáltotta a Kacsóh Pongrác úti lakótelep egyik betonkockájának üvegajtájában.

Nem azt mondta, hogy „felmenni”, hanem azt, hogy „feljönni”. Mintha ő már odafönt lett volna, és fönről, a harmadik emeletről tiltotta volna meg a látogatást. És már tulajdonképpen odafönt is volt: látszott az üvegen keresztül, amint megy föl a lépcsőn, kettesével szedve a fokokat; hátán iskolatáska, bal kezében sötétbarna papírzacskó. Ebben a zacskóban – akkor még nem tudtam – különböző magvak keveréke volt, papagájeleség.

Azt viszont tudtam, hogy Juhász Sára a harmadik emeleten lakik az édesanyjával. Onnan tudtam, hogy az üvegajtó mellett a kapucengőn olvasható volt a két női név: Nagyll Viola, Juhász Sára, III. emelet és már nem emlékszem, hányas számú ajtó.

Nem értettem, miért nem lehet fölmenni hozzájuk; tény azonban, hogy mindig szerepeltek az életemben olyan személyek, akik lelkileg (nem ritkán testileg is) közel engedtek magukhoz, mégsem léphettem át a küszöbüket.

Egyszer például, már felnőttként, szerelmes voltam egy nőbe. Hozzájuk (így, többes számban) a fiatalasszony családi állapota miatt nem lehetett fölmenni. Így tehát egyik ba-

rátnőjének lakásán találkozhattam vele, ott viszont minden alkalommal ezt kellett hallanom: „Siessünk, mert mindjárt jön a Móni!”

Volt aztán egy barátom, aki azért nem hagyta, hogy betegyem a lábamat hozzájuk, mert nem akarta, hogy meglássam a gyengeelméjű nővérét, aki állandó felügyeletre szorult, és nem volt szobatiszta. Egy másik barátom a szüleit szégyellte, egy harmadik a plafonon látható beázásfoltokat. Volt olyan is, aki engem szégyellt, miközben személy szerint ragaszkodott hozzám. Csak éppen azt nem szeretne volna, hogy gondolkodásmódomról és jellemvonásaimról közvetlen tapasztalatokat szerezzenek a hozzátartozók.

Juhász Sárának azonban – legalábbis én eleinte így hittem – nem volt rejtegetni- vagy szégyellnivalója. Másfelől az a veszély sem állt fenn, amit egy középkorú édesanya, aki egyetlen lányára a kelleténél egy kicsit gondosabban is vigyázott, így fogalmazott meg: „Anyuka tíz percre kimegy mosogatni, és kész a baj!” Nagyell Viola egykori színésznőnek nem kellett volna attól tartania, hogy kikezdek a lányával. Juhász Sára nem vonzott. Nem is tetszett. Ő tudniillik egy csúnya lány volt.

Hogy mennyire csúnya, az akkor vált igazán szembeötlővé, amikor egyszer mégiscsak fölmehettem hozzájuk, és megpillantottam Nagyell Violát, az egykori színésznőt, aki akkor már évek óta magatehetetlen roncs volt, de még így is látszott rajta, milyen szép nő lehetett fénykorában, sőt milyen szép még most is, valahányszor egy-egy pillanatra elfeledkezik megalázó helyzetéről és testi gyötrelmeiről. Mindenekelőtt azonban az látszott, mennyire nem hasonlít rá a kívánságait leső, azoknak teljesen alárendelődő, szerencsétlen fiatal lány.

*

Helyben vagyunk: a szerencsétlenségről, konkrétan Juhász Sára szerencsétlenségéről kell szót ejtenem. Pontatlanul fogalmaztam az imént, amikor azt állítottam, hogy Juhász Sára nem tetszett, ezért nem is vonzott. Az már igaz, hogy nem tetszett, de valamiféle vonzerőt mégiscsak gyakorolnia kellett rám, máskülönben nem töltöttem volna minden szabad percemet az ő társaságában. Szinte mindennap elkísértem Juhász Sárát azokra a nem túl kalandos, ámde hosszadalmas és vesződéses expedíciókra, melyek során beszerezte a Viola által összeírt listán szereplő javakat és létfenntartási cikkeket, az élelmiszereken és az újságokon kívül főképpen gyógyszert és gyógyászati eszközöket.

Így emlegette édesanyját, a keresztnevén.

Egy idő múlva így emlegettem én is.

Juhász Sára egész lényében egyvalami vonzott: a szerencsétlenség irtózatossá erejű kisu-gárzása. Ahogy megállt az iskolapad mellett, és ahogy járt-kelt az utcán, egy folyamatosan működő szerencsétlenség-radiátor volt.

Ahogy az emberek általában, úgy a szerencsétlen emberek sem egyformák. Van, akit hétköznapi, jelentéktelen, prózai szerencsétlenségek érnek, s azokból mégis a balsors legcsillogóbb narratíváit habarja össze. Másokat viszont a komoly, értékes, mélyreható szerencsétlenség is csak elszűrki vagy összezsugorít. Megint mások a szerencsétlenség hatására érzéketlenné válnak vagy eldurvulnak; az ilyenek belesüllyednek a lényükből adódó tompaságba, ostoba egykedvűségbe. Ezek a csendes nyomorultak; mert vannak ám lár-másak is, akik mint valami litániát vagy zsolozsmát, úgy ismételtetik valóságos vagy vélt sérelmeiket. Megint mások úgy élnek át balsorsukat, mint a leprát vagy a vérbajt, és azt igyekeznek másokra átragasztani. Az ilyenek, ha rosszindulatú daganatot diagnosztizál

valamelyik szervükben az orvos, csak azt sajnálják, hogy a rák nem fertőz. Ott vannak aztán a közönséges embergyűlölők is, akik Molière óta szinte semmit sem változtak. Egyszer, még az 1980-as évek elején beszéltem egy idős úriasszonnyal, aki azért örült a neutronbomba kifejlesztésének, mert az – reményei szerint – csak az embereket pusztítja el, a műalkotásokat és a műemlékeket sértetlenül hagyja.

Juhász Sára, illetve az ő szerencsétlensége nem ilyen volt.

Az ő balsorsa – noha még mindig nem ismertem az okát – a katarzis ígérését hordozta magában. Érződött benne valami tragikus, valami fölemelő. Valami nagyszabású. Csábítóbb volt ez a szerencsétlenség, mint azok a szerencsejávák, melyekkel Juhász Sára nem rendelkezett: a hosszú comb, a ringó csipő, a karcsú derék, a feszes mellek, az érzéki ajkak, az ábrándos kék vagy tüzes fekete szemek, a sűrű, hosszú hajzuhatag és a többi.

E szerencsejávák tulajdonosnői kétségkívül tetszetek és vonzóttak; csak éppen minden vonásukon, minden mozdulatukon zavarba ejtő mértékben látszott, mennyire ki vannak szolgáltatva saját szerencséjüknek, és milyen személytelen ez a függő viszony. A velem egykorú szerencsés lányokat nézve, a vonzalom és a tetszés vialatólámpájától elvakítva, az a kínos érzés fogott el, hogy egy szépségpanoptikum életre kelt figurái táncolnak sajjó retinámon; és amikor a hangjukat is meghallottam, miközben mogyorós csokoládéról, fürdőruhadvatról, kosárlabdaedzésről és a következő KISZ-taggyűlés napirendi pontjairól társalogtak, az a sajnálatos tévhit vert bennem gyökeret, hogy a női szépségben testet öltő szerencse nemcsak eltakarja, hanem el is temeti a személyiség legmélyebb, legértékesebb rétegeit.

Juhász Sára szigorú és szomorú lénye biztos menedéket nyújtott a hétköznapi boldogság elől; másfelől az is nyilvánvaló volt, hogy az ő szerencsétlensége magasan túlszárnyalja az én hétköznapi, kicsinyes nyomorúságomat. Olyasmire számítottam, félig-meddig öntudatlanul, hogy minél inkább elsajátítom az ő balsorsát, annál inkább eltörlül, mintegy érvénytelenné válik az enyém, miközben az övé, minden elsajátítás ellenére, mégiscsak az övé marad.

Egyszer, félig-meddig akaratlanul, kicsúszott a számon a kérdés:

– Tulajdonképp mi történt?

– Ne tudd meg, mi történt! – felelte.

Aztán egy kicsit gondolkozott, és a tiltó mondatot kijelentővé alakította át:

– Nem fogod megtudni, mi történt.

Addigra már ezt a kijelentést vagy ehhez hasonlót hallottam tőle nem is egyszer, de azt még nem tudtam, hogy az ilyesfajta nyilatkozatok gyakran az ellenkezőjét sugallják annak, amit fennhangon hirdetnek.

*

Egy hóolvadási tévégi napon például a *Film, Színház, Muzsika* legfrissebb számát kellett volna beszerezniünk Viola számára. Juhász Sára elmulasztotta reggel, tanítás előtt megvásárolni a lapot, délben viszont már egyik újságárusnál sem volt példány. Meglehet, hogy elkapkodták, mert állítólag egy szenzációs interjú volt benne egy híres színésszel, talán Latinovits Zoltánnal (akkor még élt), de az is lehet, hogy egyszerűen csak rosszul osztották el a példányokat: az egyik helyre leraktak egy nagy köteget, és a többi standra kevés vagy egy sem jutott.

Sokadik hiábavaló próbálkozásunk után megkérdeztem:

– Mégis, mi történik, ha most az egyszer *Film, Színház, Muzsika* nélkül mégy haza a Kacsóh Pongrác úti lakótelepre?

Akkor is így felelt:

– Ne tudd meg, mi történik!

És akkor is kiigazította magát:

– Nem fogod megtudni, mi történik.

*

Egy másik alkalommal a *Valóság* című folyóiratból sikerült a hatodik helyen, a Blaha Lujza téri aluljáróban elcsípnünk az utolsó példányt. Az előző újságárusok preszokratikus mélységű, megdöbbentő és megrendítő kinyilatkoztatásokkal hessegettek el minket:

– Hiába keresitek a valóságot!

– Elfogyott a valóság!

– Nincs valóság!

– Nem is volt!

– Nem is lesz!

Ebben a folyóiratban politikailag „merész” írások is megjelenhettek, például olyanok, amik bíralták a tervutasításos gazdálkodást, vagy bonyolult statisztikai számításokkal kimutatták, hogy a reálisan létező szocializmus nem szüntette meg a szegénységet, a társadalmi egyenlőtlenség pedig nemhogy nem csökken, hanem éppenséggel növekszik. Időnként elterjedt a hír, hogy egy-egy ilyen merész publikáció miatt a *Valóság* aktuális számának példányait a lapkiadó vállalat, mely utólagos cenzúraként is működött, visszaveszi az árusoktól, és bezúzza őket. Ilyenkor a szóban forgó szám nem volt kapható, mert a politikai merészségtől föltüzelt olvasók – egyszersmind a hír vagy álhír terjesztői – órák alatt fölvásárolták az összes példányt. Máskor meg azért nem volt kapható, mert a hatóság csakugyan visszavette és bezúzta a folyóiratszámot. Nemritkán előfordult, hogy a nyomdából egyenesen a zúzdába ment.

Bennem pedig szilárdná vált az a meggyőződés, hogy hiába is keresem a valóságot, mert a valóság, melyben élnie és halnia kell a Magyar Népköztársaság minden állampolgárának, elfogyott, nincs; és akkor én is elfogytam a valósággal együtt, nem vagyok, nem is voltam, nem is leszek.

*

Visszagondolva olyannak látom ezt a korszakot, mint egy végenincs pesti utcát, melynek járdáján ott lődörgök Juhász Sára mellett kora délutántól késő estig, ősztől tavaszig, ifjúságtól vénülésig. Mintha egész életem csupa ténfergésből állt volna.

Emlékszem járdaszegélyekre és járművekre.

Emlékszem rendőrökre, akik vagy igazoltattak, vagy nem, de mindannyiszor megállítottak, és bíráló észrevételeket tettek annak a serdülőkorú személynek az arckifejezésére, hajviseletére, zsebbe dugott kezére, némelykor nadrágjának anyagára és szabására is, aki abban a korszakban azonos volt velem.

Mintha mindig ugyanaz a két-három rendőr szállt volna ki a kék-fehér Zsiguliból, csak éppen hol meghíztak, hol pedig lefogytak egy kicsit. Hol megnyúltak, hol pedig zömökebbé váltak hirtelen. Hol Debrecen környéki diftongusos tájszólásban beszéltek, hol pedig dunántúli zamattal ejtették a zárt *ë* hangokat. Szavaikra és kiejtésükre, elemlámpájuk

fénykévéjére ma is pontosan emlékszem, ahogy azt is föl tudom idézni, milyen gyorsan besötétedett egy-egy rendőri igazoltatás közben.

Annál nehezebb fölidéznem, mikor olvastam el azokat a könyveket, melyek hatására formálódott személyiségem, mikor és kitől tanultam meg azokat az idegen nyelveket, melyeken később írtam és beszéltem, mikor fészkeltek be magukat a fülembe azok a könnyűzenei hangsorok, melyekért a velem egyívásúak nagy többsége rajongott, és mikor kötöttem azokat a bensőséges, önfeledt barátságokat, melyek aztán egyik hónapról a másikra szétfoslottak a semmiben.

*

Az is pontosításra szorul, hogy minden szabad percemet Juhász Sárával töltöttem. Hélyénvaló hozzátennem: minden szabad percemet, amikor megtúrt maga mellett. Azt már elmondtam, hogy legjobb esetben is csak a panelház bejáratáig kísérhettem, fölmennem már nem volt szabad. Ám az is előfordult, hogy élénk beszélgetés közepette hirtelen ránézett egy villamos- vagy trolimegálló táblájára, megtorpant, és szavamba vágva utasított: szálljak fel a közeledő járműre nélküle. Megtörtént a fordítottja is: ő szállt fel, és értésemre adta: egyedül kíván utazni. Ha megkérdeztem tőle: mégis miért, akkor vagy azt felelte: „csak”, vagy még ennyit sem felelt.

Olyan is volt, hogy egy keskeny utca közepén lecövekelt, szembefordult velem, kezét a csípőjére tette, és így szólt:

– Idáig sem volt kötelező velem jönnöd!

Némelykor pedig meggyorsította lépteit, elém vágott, majd hátranézett, és a válla mögül vetette oda:

– Már megint szubjektív voltál, Pelczer!

Máskor:

– Már megint igazságtalan voltál, Pelczer!

Ismét máskor:

– Már megint ízléstelen voltál, Pelczer!

Egy-egy ilyen kijelentés felért egy fegyelmi határozattal, és természetesen azt is jelentette, hogy a közös lődörgés aznapra félbeszakad. Boldog lehettem (és kevés híján boldog is voltam), ha eljutottunk a Kacsóh Pongrác úti betontömb üvegajtájáig, és miközben az üveg túloldalán a ridegen elutasító, csúnya lány kettesével szedte a lépcsőfokokat fölfelé a harmadik emeletig vagy talán a csillagos égig, én megfüröszthettem pillantásomat a kapucsengó mellett olvasható két női névben: Nagyll Viola, Juhász Sára.

*

Sokadik pillantásra is meglepőnek találtam, hogy az anya neve mellé a gyermeké is ki van írva. Mintha két egyenrangú, egyenértékű személyről volna szó. Arról a Hernád utcai lakásról, ahová hazajártam aludni, elég annyit mondanom, hogy annak bejáratí ajtajára nem volt kiírva a nevem, ahogy nem volt föltüntetve sem a lakók névjegyzékében, sem a földszinti postaládán. Valahányszor beléptem a Hernád utcai bérház kapuján, újra meg újra látnom kellett: hozzám soha nem érkezik látogató, én soha nem kapok levelet. Akár olyan érzésem is támadhatott volna, hogy minden látszat ellenére nem vagyok itt, ami azt jelentette, hogy ezek szerint nem vagyok sehol sem. Azt hiszem, csakugyan volt egy ilyen érzésem, olyannyira, hogy végigkísérte életem első húsz évét, és máig sem szűnt meg tel-

jesen. Ám éppen ezért annyira hozzászóltam, hogy tudomást sem vettem róla. A bejáratú ajtón három női név volt olvasható: P. Burits Erzsébet, Szörnyű Jánosné (hosszú ő-vel) és özv. Ajtósi Albrechtné. Az egyik az anyám volt, a másik a nagynéném, a harmadik a nagyanyám.

Háromjuk közül a nagyanyámra emlékszem a legvilágosabban. Egyszer láttam Robert Capa egyik fényképén két asszonyt, anyát és leányát egy francia kisvárosban a II. világháború vége felé. Mindkettőjüket kopaszra nyírták megszegyenyítésül, amiért állítólag a megszálló német katonasággal kollaboráltak. Kettőjük közül az idősebbik meghökkentően hasonlított a nagyanyámra, annyi különbséggel persze, hogy nagyanyámat legjobb tudomásom szerint sohasem nyírták kopaszra, de ez csak még drámaibbá tette az arcvonások hasonlóságát. Hogy a fiatal nő miképpen kollaborált, az világosan látszik a képen: a bűnjel a karjaiban látható csecsemő. Akarata ellenére is tanúsítja, hogy az anyuka beengedte a testébe a megszálló hadsereget, és hagyta magát a német nemzetiszocializmustól teherbe ejteni. Ezzel szemben az idősebbik asszony bűnéről nem ad felvilágosítást a fénykép ikonográfiája. Én már azt is eléggé súlyos bűnnek tekintem, hogy eszembe juttatta a nagyanyámat.

Apám neve, mely ugyanúgy hangzott, mint az enyém, az enyémhez hasonlóan nem volt kiírva. Csak az anyám neve elé biggyesztett P betű utalt rá félénken és rejtélyesen: P mint Pelczer. Ez tulajdonképp nem is volt meglepő, mert az a férfi, akinek a fogantatáson kívül a nevemet is köszönhetem, nem élt együtt a három asszonnal, nem is mutatkozott, levelek és csomagok sem érkeztek tőle. Egyszer egy fojtott hangú vita foszlányaiból arra következtettem, hogy jogellenesen külföldre távozott, vagy ahogy akkor mondták, „disszidált”. Más utalások azt a gyanúmat erősítették, hogy huzamosabb szabadságvesztésre van ítélve, akár azért, mert ő követte el azt a bűncselekményt, mellyel vádolták, akár mert más követte el, de ő – vagy önként, vagy kényszerből – magára vállalta, akár nem is történt bűncselekmény, de őt ennek ellenére vagy éppen ezért elítélték. Néha viszont az volt az igen határozott érzésem, hogy már rég meghalt, csak ezt elfelejtették tudomásomra hozni.

Személyének említése vagy fölidézése a legszigorúbban tilos volt; fényképeit, leveleit, életének egyéb tanújeleit a három asszony gondosan eltüntette. Emlékszem könyvekre, melyek lapjairól hiányzott a margó: ott eredetileg lapszéli jegyzetek állhattak, melyeket később ollóval távolított el egy gondos kéz.

Amikor a nagyanyám néha ilyesmiket mondott egy távol levő személyre: „az a csirkefogó”, „az a strici”, olyankor tudhattam: róla van szó. Ezekből a minősítésekből arra a következtetésre jutottam, hogy a szóban forgó férfi mégsem követett el halálos bűnt, legföljebb egy adott pillanatban kissé jellemtelennek bizonyult. Ez a föltételezés vigasztaló volt.

Anyám, ha vele kapcsolatban megszólalt, mindössze ennyit mondott, nem többet és nem kevesebbet:

– A Pelczer-gyökér nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket.

Személyes emlékeim nincsenek Pelczerről, noha kisfiúként, életem első négy évében mindennap láthattam, és nyilván láttam is. Az arcára és a hangjára nem emlékszem. Csak a kezére emlékszem, de ez sem valami kellemes emlék, mert hiányzott az egyik ujja. Ma már nehéz volna kideríteni, vajon a háborúban vagy a hadifogságban veszítette el, esetleg hazatérése után szenvedett balesetet.

Egy kéz a térdemen, egy nagy, szőrös férfikéz, melyről hiányzik az egyik ujj, talán a gyűrűsujj: ez a nyomasztó és homályos emlékkép, valamint a név, melyet viselek, ennyi maradt nekem abból a férfiből, aki néhány évig bizonyíthatóan együtt élt anyámmal. És ez még mindig jóval több annál, ami jutott a Capa felvételén látható francia csecsemőnek.

*

Nem volt kiírva nagynéném férjének neve sem, de legalább Csilla néni asszonynevéből következtetni lehetett rá. Csilla néni volt Szörnyű Jánosné. Maga Szörnyű János, egy hajlott hátú, kopaszodó ember, hosszú ő-vel, időnként becsöngetett, beállított, megmutatkozott. Úgy vonszolta magát keresztül a hosszú, keskeny, sötét előszobán, mint valami szülőcsatornán, és úgy kuporgott odabent a nagyszobában a Varia-dohányzóasztal melletti Varia-széken, mint az anyaméhbe visszakívánczó magzat. Még a keze is mintha magzatmázzal lett volna bevonva (zsíros kézápoló krémet használt).

Látszott rajta, hogy legszívesebben rágyújtana, ha már úgyis dohányzóasztal mellett üldögél. Igen ám, de hiányzott a dohányzás egyik fontos kelléke, a hamutartó; tudniillik özvegy Ajtósi Albrechné a dohányzást a legsúlyosabb jellemhibák egyikének minősítette, így tehát Csilla néni, sőt anyám is csak az erkélyen vagy a gangon mert egyszer-egyszer, lopva rágyújtani.

Szörnyű minden alkalommal megsimogatta az arcomat magzatmázás kezével, és újra meg újra kijelentette, hogy: ő szörnyűnek sem akármilyen szörnyűség, de nem ám!

Ez volt életének legfőbb és tulajdonképpen egyedüli mondanivalója.

Egy kopaszodó magzat a sívár és rendetlen anyaméhben, amint saját szörnyűségéről tart vallomásos beszámolót: összes otthoni emlékeim közül ez volt a legszebb.

Ugyanis ő, Szörnyű János nem egyszerűen *szörnyű*, rövid ő-vel, hanem *szőr-nyű*, hosszú ő-vel és tulajdonképpen kötőjellel, csak sajnos a kötőjelet nem anyakönyvezték. Merthogy ez egy előkelő, régi magyar név. Ez egy összetett szó, és azt jelenti, hogy „szőr-féreg”.

Namármost a szőrféreg egy bőrbetegség volt az elmúlt századokban. Egy előkelő, régi magyar bőrbetegség. Állítólag a szőrtüsző alá befurakodó nyüvek okozták, olyasféle kedves kis jószágok, mint a rühatka. Így tehát hívhatnák őt, Szörnyűt akár Ótvárnak is; az jóval egyértelműbb volna, de nem lenne annyira előkelő!

A Szörnyűk nagyurak, az Ótvarok cselédek; a Szörnyűk vezérigazgatók, az Ótvarok portások; a Szörnyűk tősgyökeresek, az Ótvarok jöttment senkiháziak!

Higgyem csak el – folytatta Szörnyű az oktatást, miközben barackot nyomott a fejemre –, Franciaország északi vidékein, például Normandiában és környékén a legrégebb, legúribb családok csupa betegségről vannak elnevezve.

Úgy hívják őket, hogy Orbánc, Lepra, Himlő satöbbi, és ők szerfölött büszkék rá!

De még azok is büszkék lehetnek, akik rendszeresen érintkeznek ezekkel a nagy nevekkel és a beléjük foglalt jelentős betegségekkel!

Titkári teendőket végezni a Dögvész család irodájában szép jövedelemmel jár. És mi csoda rangot jelent, ha valaki a roueni regionális almasajtoló fesztiválon így mutatkozik be: „Én vagyok a Dögvészék sertéstelepeinek jószágigazgatója!”

Vagy így: „Az én tejjgazdaságom közvetlenül szomszédos a Pestis család homokbányáival!”

Vagy így: „Végre sikerült összeszűrnöm a levét a Gonorrhoea családdal!”

Vagy így: „Akárki vagyok is, holnap estére vacsorameghívást kaptam a Bélcसारोदás családdhoz, ahol Vérhasék és Hepatitisék is bizonyára megjelennek, továbbá a Tífusz-klán egy sor más előkelőséggel együtt!”

Arról nem is beszélve – folytatta Szórnyú a jó ügy mellett síkra szálló szónoklatot –, hogy a Diabetes csokoládégyár felügyelőbizottságában együtt ülni Cukorbaj gróf két idősebbik fiával megédesíti a hétköznapokat! És aztán: csont nélküli jó barátságot fenntartani Osteoporosisékkal olyan erkölcsi fegyvertény, melyre nincs is megfelelő kifejezés!

Ilyenkor persze nagy legény volt Szórnyú. Izzott, lobogott, már-már el is hamvadt a fokozódó lelkesedés tüzeiben.

De aztán egyik este, vacsora közben Csilla néni, mintegy mellékesen, kijelentette:

– A Szórnyú-gyökér nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket.

Szórnyú János pedig, hosszú ó-vel, de sajnos kötőjel nélkül, attól fogva nem csöngetett be, nem állított be, nem mutatkozott meg soha többé.

*

Hernád utcai hazaérkezéseimben az időtényező és egy erkölcsi-érzelmi faktor játszotta a legfontosabb szerepet. Ketten együtt egy öngerjesztő folyamat részeseivé váltak. Ezt valamivel egyszerűbben úgy is mondhatnám, hogy rendszerint későn jártam haza. Igyekeztem halogatni a hazaérkezés végzetes percét. Minél később érkeztem haza, annál súlyosabb szemrehányásokra számíthattam, és minél súlyosabb szemrehányások vártak rám ott fönt a második emeleti két és fél szobás lakásban, annál szívesebben nyújtottam el a Keleti-pályaudvar környéki utcákban az önkorlátozó szabadság utolsó pillanatait.

Özvegy Ajtósinéből az erő, két lányából inkább az akarat és a bátorság hiányzott ahhoz, hogy annak rendje és módja szerint megfenyítsenek (azt hiszem, tartottak is tőlem); viszont sohasem mulasztották el tudomásomra hozni, hogy a világban való folyamatos előfordulásom bármelyik tetszőlegesen kiválasztott pillanata az üdvtörténeti terv egy-egy helyrehozhatatlan tévedését jelenti.

A nap minden egyes percét (még az alvás perceit is) büntetésnek éreztem, de az egész napos, permanens büntetés percei közül a mélységes mélypont mindig az a perc volt, melyben kénytelen voltam lenyomni a második emeleti körfolyosón a bejárat kilincsét, átpréselődni a sötétre festett előszobai szekrények között, és odabent a nagyszobai asztalnál megpillantani a három csontos arcú, sovány asszonyt, amint vádló tekintettel, szótlanul merednek rám, miközben egy szardíniásdobozból háromágú tortavillával szedegetik a lefejezett halacskákat.

Ebben a szórnyúséges percben az érdekesség, amivel napközben találkoztam, érdektelemné fonnyadt, a képzelet hamvába halt, a gondolat ereje ellankadt. Ami az előbb még izgalmat keltett, ami fontosnak mutatkozott, most egyszerre csak éppolyan szürkének és jelentéktelenné érződött, mint a három asszonyt környező mindennapi célkitűzések és használati tárgyak.

Egyszer megnéztem egy monodrámát a Pesti Színházban. *Egy örült naplója* volt a címe, Gogol Én-elbeszélésének – ha jól emlékszem – változatlan szövegű színpadi verziója volt. Darvas Iván adta elő, és állítólag tíz éve műsoron volt már. Tehát a színész már legalább három-négyszázszor eljátszotta ugyanezt a két, párhuzamosan futó folyamatot: a személyiség önmaga által észlelt és irányított, egyre gyorsuló széthullását, valamint a széthulló személyiség pontos és kíméletlen színészi lemeztelenítését.

Három-négyszázszor következett be a pesti Váci utcában ugyanez ugyanígy, vagy valami hasonló módon.

Nemigen adhatok számot akkori érzéseimről, melyekben üvöltő kétségbeesés keveredett az ujjongással; többek között azért nem, mert akkor sem adhattam számot róluk senkinek. Hazaérkezve a Hernád utcai nagyszobába, meglátva a három szemrehányó, horpadt női arcot, világossá vált, hogy minden ujjongásommal és kétségbeesésemmel együtt is csak egy levágott fejű szardínia vagyok a félig nyitott bádogszelencében. A kiváló jellemszínész pedig, színháztörténeti jelentőségű alakításával együtt, egy másik szardínia. Rádásul azt is beláttam, hogy az összezsúfolt haltetekem közt nem létezik sorsközösség.

A három asszony a korkülönbség ellenére mindinkább hasonlítani kezdett egymáshoz. Hasonlóan öltöztek, hasonló hanghordozással beszéltek. Mire elértem a felnőttkor küszöbét, már olyan egyformák voltak, mint az igazoltató rendőrök odalent az utcán.

Mindezek ismeretében úgy látom: ha Juhász Sára nem vonzott is, egy másik, tőle független és az övénél nagyobb erő az ő irányába taszított igen határozottan. Ridegségével Ajtósinéra és lányaira emlékeztetett, mégsem volt semmi tényleges köze hozzájuk. Juhász Sárát elsősorban azért kísérgettem délutánonként keresztül-kasul a városon, hogy minél későbbre halaszthassam a hazaérkezés percét, és csak másodsorban azért, hogy az állítólag saját vétkemnek tulajdonítandó kiskorúság állapotában szeressen valaki. Vagy hogy én szeressem azt a valakit.

*

Juhász Sára körülbelül annyira szeretett engem, amennyire én a Hernád utcai hazaérzéseket. Az élet elkerülhetetlen mozzanatának, afféle szükséges rossznak tekintette, hogy délutánonként ott lődörgök az oldalán. Sohasem kérdezett otthoni körülményeimről, ha pedig, szégyenkezésemet leküzdve, mégis megpróbáltam szóba hozni őket, az első tétova mondatok után félbeszakított:

– Már megint magaddal vagy elfoglalva, Pelczer!

Amilyen megkönnyebbülés volt, hogy akkor tehát mégsem kell számadást benyújtanom sem a Hernád utcában szenvedő három horpadt fejű asszonyról, sem arról a nyomtalanul felszívódott férfiről, akinek a nevét viseltem, és amennyire megnyugtatót az a minden ízében életszerű föltételezés, hogy Juhász Sára nem eszik olajban főtt apróhalat, főleg nem konzervdobozból, tortavillával, annyira fájdalmasan érintett, hogy egy-egy ilyen letorkolás után társnóm, életem tanúja mindannyiszor elküldött maga mellől. Ilyenkor, mintha áramütés ért volna, bénultan és gépiesen szót fogadtam neki. Percekbe telt, míg felocsúdtam, és életre kelt bennem a felháborodás.

– De hát engem nem lehet csak úgy elküldeni! – kiáltottam a járdaszegélynek és a mellette parkoló járműveknek is. Aztán a következő másodpercben az ő sunyi hallgatásuk volt a bizonyosság, hogy: de igenis, lehet.

Mindig elhatároztam, hogy legközelebb tiltakozni fogok, hogy bátran szembefordulok Juhász Sára hirtelen jött szeszélyével; ám ez a szándék legközelebb is mindig utólag jutott eszembe, amikor Juhász Sára már messze járt.

– De hát mit akarsz tőle, Pelczer? – kérdeztem önmagamtól. – Kell neked? Kívánod? El akarod venni feleségül?

– Ugyan már! Nem is tetszik! Nem is tekintem nőnek! – feleltem a saját kérdésemre.

Csak hát azért ez mégsem volt egészen igaz. Mert például néha rám tört a féltékenység, annak is egy egészen gyötrelmes válfaja.

Egyszer Juhász Sára, aki eszmei kérdésekben szigorúan tartotta magát a hivatalos állásponhoz, csak éppen egész lényé balsorssal volt átitatva, tehát Juhász Sára kijelentette, méghozzá halálkomolyan: mennyire sajnálja, hogy iskolánk névadója, Rudas László elvtárs már meghalt, mert ő szívesen szülne Rudas elvtársnak egy (vagy több) hozzá méltó, az ő mércéjével mérhető gyermeket.

Akkor azt hittem, megtévelyedtem. Mérget akartam bevenni. Ki akartam ugrani az ablakon. Föl akartam vágni az ereimet. Aztán fordult a kocka, és Rudas elvtárral akartam végezni. Képes lettem volna galléron ragadni Rudas elvtársat, és szétmázolni a falon, mint a taknyot.

Mondanom sem kell talán, hogy e képzelgés miatt büntudat kínozott. Az állami intézmények egész addigi életemben Rudas elvtárs tiszteletére neveltek, nem is eredménytelenül: egyszer, tízéves koromban ezüstérmet nyertem a „Hogyan áldoznám fel az életemet Rudas elvtársért?” vetélkedőn. Tömegtársadalmi életünkben Rudas elvtárs gondolkodói nagysága és munkásmozgalmi hősiessége volt az egyes számú igazodási pont. A ruhászekrény aljából elővettem az ezüstérmet (mely igazából nem is érem volt, hanem kartonpapírra nyomtatott oklevél), és kis híján elsüllyedtem a szégyentől. Lám csak, az előző naptári évtized végén az életemet adtam volna Rudas elvtársért, most meg rátámadnék a III. Internacionálé arkangyalára csak azért, mert Juhász Sára (aki nekem nem is kell) gyereket akar tőle! Szerencsére még időben eszembe jutott, hogy egyrészt Juhász Sárát nem helyes hibáztatnom, elvégre magam is szíves-örömet kihordanám Rudas elvtárs magzatát, ha foganni és szülni tudnék, másrészt fölösleges féltékenykednem Rudas elvtárs miatt, hiszen Rudas elvtárs jelenlegi formájában egy bebalzsamozott hulla.

Megnyugodtam.

De aztán ismét feltámadt bennem a nyugtalanság. Hátha csak én látom csúnyának Juhász Sárát? És hátha csak azért, mert még túlságosan fiatal vagyok, mert még nem eléggé kifinomult az ízlésem? Hát hiszen akkor mi van, ha egy idősebb férfi, aki már betöltötte a negyvenedik vagy – ne adja Isten! – az ötvenedik évét, el van ragadtatva Juhász Sárától és bájaitól?

Na és akkor mi van, ha Juhász Sára egy vak emberrel tart fenn szerelmi viszonyt? Egy vak emberrel, aki nem látja Juhász Sára csúnyaságát, viszont attól, amit ízlel, szagol és tapint, a mennyországban érzi magát?

Elképzelttem a vak embert, aki valamilyen oknál fogva kínai selyempongyolát viselt, és elképzelttem Juhász Sárát a vak ember karjaiban. A vak ember göröngyös testét sűrű fekete szőr borította. Fehér botjával verte a taktust, és az orgazmus pillanatában eltorzult arccal, torka szakadtából üvöltötte:

– Friss hús! Friss hús!

*

Egyre gyanúsabbakká váltak a szememben Juhász Sára megtorpanásai. Egyre gyakrabban került rájuk sor, és egyre kisebb indítékok idézték őket elő. Az utolsó hetekben Juhász Sára mintha már csak ürügyet keresett volna, hogy minél hamarabb elküldhessen maga mellől. Egyszer például megkérdezte:

– Most mire gondolsz?

Rémülten hebegtem:

– Arra, hogy talán akkor is van Isten, ha nincs.

– Na jól van – felelte összehúzott szemöldökkel –, akkor innentől menjél tovább egyedül, Pelczer!

Különös felismerés volt: megértettem, hogy olyasvalakire is lehetek féltékeny, akit nem szeretek. Biztos voltam benne, hogy valahol a közelben van egy hatvan–hetvenéves aggastyán, aki Juhász Sára lüktető, forró testénél melengeti hideg csontjait. Abban is biztos voltam, hogy szétválásunk után alig fél órával a kínai selyempongyolás vak ember már javában vetkőzteti Juhász Sárát, és lázasan dadogva suttogja a fülébe, hogy nála gyönyörűbb lányt még nem látott.

Akármenyre szégyelltem is magamat e nyomorult képzelgések miatt, mégiscsak ezekből értettem meg, hogy lehetséges olyan tapintás, mely lüktetőnek és forrónak érzékeli Juhász Sára testét, és hogy létezik olyan nézőpont – még ha egy vak emberé is –, melyből a csúnya lány gyönyörűnek látható.

Ugyanakkor arra is gyanakodtam, hogy Juhász Sára egész egyszerűen csak beteg. Olyan betegségben szenved, melyet szégyell, és nem akarja, hogy lássam, hová jár orvosi kezelésre. Egyszer, amikor már nem bírtam tovább, kilestem. Ha az étellel fizetek érte, akkor is tudnom kell Juhász Sára titkát! Utána osontam és a nyomába szegődtem.

A titok aznap délután annyi volt – nem több és nem kevesebb –, hogy Juhász Sára papagájeseget vásárolt egy állatkereskedésben, és azzal hazament. Az ebből adódó csalódást ugyanolyan hitvány disznóságnak éreztem, mint az imént említett képzelgéseket, ám ettől – furcsa módon – Juhász Sára csak még értékesebbé vált a szememben. Másnap délután, amikor a Majakovszkij utca és a Vörösmarty utca sarkán, ahol két jelentős költészet oltotta ki egymást, Juhász Sára vészjósító arccal megkérdezte, hogy *és most éppen* mire gondolok, szó nélkül a kezébe nyomtam egy zacskó papagájeseget.

Juhász Sára arca elsötétült.

– Te kémkedsz utánam? – kérdezte.

– Én csak azt akarom tudni, hogy mi történt – válaszoltam, összeszedve azt a kevés bátorságomat, ami volt még. Ő erre azt mondta, amit máskor is:

– Ne tudd meg! Nem fogod megtudni.

Arról viszont mintha megfeledkezett volna, hogy az imént még el akart küldeni maga mellől. Sőt, amikor eleredt az eső, még azt is megengedte – ismeretségünk során először –, hogy beálljak az ernyője alá.

*

A hétköznapi délelőttöket erős és ragacsos szálak kötötték a Rudas László Gimnázium épületéhez. A fegyelemről, mely az összeköttetés kényszerű velejárója volt, éppúgy nincs mondanivalóm, ahogy arról a kötelező érvénnyel megszerzendő tudásról sincs, melyről mindennap, minden órában azt hallottam, hogy fegyver és hatalom. Igen, fegyver volt, mely észrevehetően rám irányult, és hatalom volt, elnyomó hatalom. Én azonban ezt rendjén valónak találtam, sőt határozott megelégedéssel töltött el az a körülmény, hogy a tudás megsemmisítő fegyverének én lehetek egyik célpontja sok tízezer nemzedéktársammal együtt, és hogy a világ tökéletesebbé válásához a magam szerény módján én is hozzájárulhatok mint az elnyomás egyik éppannyira jelentéktelen, amennyire hűség tárgy.

Az iskola falai a mindenki számára kötelező, sötétkék nejlonszövetű iskolaköppennyel együtt magukba foglalták azt a geometrikus kiterjedést, azt a többszörösen önmagába csavarodó szűkösséget is, melyet annak idején tágasabbnak hittem a külvilágnál. Úgy állt az iskola-épület a városrész első világháború előtt ültetett platánfái között, mint egy ablakokkal át-tört, nagy, piros csigahéj, melyből a puhatestű Rudas elvtárs, aki a saját lényéből kibocsátott, ezüstösen csillogó ideológián csúszott előre a hol inkább internacionalista, hol inkább nemzeti bolsevik jövő felé, észrevétlenül kipusztult.

Mondanom sem kell talán, hogy ellentétben a testtel, Rudas elvtárs szelleme aktívan jelen volt az épület falai közt. Erről tanúskodott egyebek mellett az a tizenkét festmény is, mely az előcsarnokban volt kifüggesztve, és Rudas elvtárs életének fontosabb állomásait volt hivatva bemutatni. Ezeket mindennap végignéztem. Ismételt megtekintésüktől annyira belém vésődött a Rudas elvtárs nagysága iránt érzett őszinte csodálat (és ami vele jár, saját leküzdhetetlen törpeségem soha el nem múló tudata), hogy még ma sem tudom részletesen leírni őket, legföljebb a címek felsorolására futja erőmből.

1. Rudas elvtárs hazafias nevelésben részesül édesapjától.
2. Rudas elvtárs figyelme a polgári áltudományosság felől a marxizmus felé fordul.
3. Rudas elvtárs békeharcot indít a háború és a termelés frontján.
4. Rudas elvtárs megtisztítja az árulóktól a proletárhatalom védelmében felsorakozó Vörös Hadsereget.
5. Rudas elvtárs repülőgépen viszi a magyar dolgozó nép üdvözlését V. I. Leninnek és J. V. Sztálinnak.
6. Rudas elvtárs a moszkvai Magyar Rádió adásában beszámol a magyar dolgozó népnek a szovjet szénbányászat újabb eredményeiről.
7. Rudas elvtárs visszautasítja a trockista elhajlók formális önkritikáját.
8. Rudas elvtárs visszatér Budapestre, és továbbfejleszti a dialektikus materializmust.
9. Rudas elvtárs kétfrontos küzdelmet vív a baloldali túlzók és a jobboldali revizionisták ellen.
10. Rudas elvtárs kiúzi a tudomány templomából a strukturalistákat.
11. Rudas elvtárs katonai segítséget nyújt a csehszlovák dolgozó népnek, összeegyezteti a hazafiasságot az internacionalizmussal, és meghirdeti a hétköznapi forradalmiságát.
12. A Rudas László Mauzóleum bejáratánál Rudas elvtárs tanítványai szívükre és vállukra veszik Rudas elvtárs eszmeiségét.

*

Ebben az eszmeiséggel telített, szakrális térben, ahol percenként akár háromszor is beszívhattam a hétköznapi forradalmiságának hátborzongatóan fenséges atmoszféráját, minden egyes tanár és tanárnő úgy szólalt meg, mintha Rudas elvtárs tilalmait és parancsait ismételte volna. Szerencsés módon ötvözték Rudas elvtárs eszmetörténeti nagyságát saját magánemberi középmeretükkel. Rudas elvtárs volt a permanens forradalmiság, ők voltak a permanens hétköznapiak. A tanulók közül minden egyes fiú fel akarta áldozni az életét Rudas elvtársért, függetlenül attól, hogy Rudas elvtárs már tegnapelőtt (vagy születésünk előtt, vagy időszámításunk előtt) meglelte nyugalma tizenkettedik festményen pompázó mauzóleumban; és minden egyes lány szerette volna gyerekekkel megajándékozni Rudas elvtársat, függetlenül attól, hogy Rudas elvtárs (vagy ami maradt belőle) erre az ajándékokra szemlátomást nem tartott igényt.

Így érthető, hogy amikor a fekete és fehér kőnégyzetekkel borított, végtelenbe vesző folyosók valamelyikén szembejött velem Juhász Sára, valójában sötétkék nejlon iskolaköpenyek jöttek egymással szembe, és e folyosókon éppúgy nem szegődhettem Juhász Sára mellé, ahogyan ő sem válhatott életem tanújává.

Miközben ezerszer és tízezerszer elképzelttem, hogy a közösség részeként miképpen fogok helytállni pártunk és dolgozó népiünk ellenségeivel szemben, elszigetelt individuumként fokozatosan rájöttem, hogy a kezem ügyében levő ellenség én vagyok, éppenséggel én magam. A közösség részeként fel akartam áldozni az életemet Rudas elvtársért, ám ugyanakkor veszendőbe menő személyiségként el akartam sajátítani valaki másnak, egy másik, másféle veszteségre ítélt személyiségnek a balszerencsáját. Fel akartam oldódni benne saját (közösségtől idegen) nyomorúsággal és boldogtalansággal együtt, arra számítva, hogy majd a megfelelő pillanatban elszakadok tőle, és kivonom belőle magamat, immár nyomorúság és boldogtalanság nélkül.

Szerencsétlenséget és szerencsétlen embert, mihelyt nem a közösség részeként néztem körül a rendelkezésemre álló szűkös térben, láthattam bőven. Jóformán bárki, akire ránéztem, részvételi pillantást érdemelt volna, ha lett volna bennem elég erő annyi kíméletlenséghez, amennyivel a tényeket felsorakoztató, összefüggéseket megteremtő részvét együtt jár.

Az egyiknek kitelepítették a családját. A másiknak elgázosították a nagyszüleit. A harmadiknak elvonókúrán volt az apja, a negyediknek zárt osztályon az anyja. Az ötödik senkit sem szeretett a világon, csak egy plüssmackót, akit azonban szőgyellt volna másoknak megmutatni. A hatodik azt hazudta, hogy latin-amerikai, pedig csak cigány volt, és hogy kommunista vértanúk voltak a szülei, pedig csak állami gondozásba adták.

Csak hogy ezek a balsorsok nem voltak elsajátíthatók. Ezeket a balszerencsétől sújtott velem egyívásúakat csakis a közösség tekintetével vehettem észre, és ők is a közösség tekintetével néztek vissza rám. A közösség ideológiája felfüggesztette az egyéni szerencsétlenséget, a korszak andalító könnyűzenéje pedig a feledés fátylát borította rá. A sebek vagy sebhelyek, melyek osztályrészül jutottak a nyomorultaknak (márpedig aki nem született nyomorultnak, arra a nyomorúságot előbb-utóbb kiterjesztette valaki más), nem voltak közös nevezőre hozhatók, nem működtek közösségképző faktorokként.

Emlékszem például egy bizonyos Vánkos Misire (noha megfogadtam, hogy nem fogok emlékezni senkire, akinek nincs köze Juhász Sára szerencsétlenségéhez). Ez a Misi ügyesen mozgott, fürgén pingpongozott, és dél-alföldi tájszólásban beszélt, amíg le nem szoktatták róla. Egyébként nehéz felfogású volt, és rosszul ment neki a tanulás. Ő is csak egy sötétkék nejlon iskolaköpeny volt, fölötte egyenetlen világosbarna folt az arca, és nem látsozott semmiféle mód arra, hogy kiélesedjenek az elmosódott arcvonások. Ennek nem is éreztem szükségét.

Évek múlva tudtam meg róla, teljesen véletlenül, miféle gyermekkori emléket hordoz magában.

A tévesztés időszakában, az 1960-as évek elején – ő három- vagy négyéves lehetett akkor –, egy hajnalban egyenruhás férfiak vették körül a Misi-tanyát, ahol Misi született és addig nevelkedett. Felsorakoztatták az egész Misi-családot a nyolcvanöt éves dédikétől a hároméves fiúcskáig, majd a családfőt, a Misi-apukát leteperték, és a Misi-család szeme

láltára ütlegelték, rúgták, taposták másfél óra hosszat, ami egy mozielőadáshoz is bőven elég.

Tizenkét évvel később Misi a fővárosban lakott, kollégiumban, és a Rudas László Gimnáziumban tanult, rosszul, nagyon rosszul. Viszont az első emeleti fiúvécében roppant élethűen tudta utánozni a női orgazmus hangjait, és ez a képesség olyan fegyver, olyan hatalom volt, melyet nem minden eredmény nélkül fordíthatott szembe a hivatalos tudással. Ezenkívül reggeltől estig pingpongozott, és egyik bajnokságot nyerte a másik után. Egyszer még Isztambulba is eljutott a csapatával. Hazatérése után színes mozaikkal kirakott fürdőkről, hastáncosnőkről és *kurvajó* prostituáltokról mesélt, valamint egy egész kis pantomimot adott elő, amikor bemutatta, hogyan viselkedik a kínai vendéglőben az anyja hasából kimetszett, ízletes szőszokba mártogatott eleven patkányembrió.

Folyamatos eufóriájába ritkán ékelődtek meditatív szünetek, és ezek sem elmélyülésről, inkább eltompulásról tanúskodtak. Ettől függetlenül, Vánkos Misi volt az élet királya. Egyáltalán nem látszott szerencsétlennek vagy boldogtalannak.

És főleg: a sarokba szorított, felszámolásra ítélt egyén szemszögéből egyáltalán nem volt megszólítható.

*

Addigra már egyet és mást mégiscsak megtudtam arról, milyen körülmények között él együtt Juhász Sára, Nagyell Viola és a szürke papagáj.

Tudtam például, hogy Viola szinte sohasem mozdul ki hazulról. Azért nem mozdul ki, mert nem tud segítség nélkül lemenni a lépcsőn. Ha esetleg mégiscsak lejutott, akkor pedig feljönni nem tud. Az épületet, melyben lakott, lift nélkül tervezték. De az is lehet, hogy terveztek hozzá liftet, csak éppen takarékoságból nem építették be.

Azt is tudtam, hogy Viola szenved a zajoktól és a zörejektől, továbbá a zenétől és az emberi hangoktól is. Juhász Sára elmagyarázta, hogy amikor a szomszédban lakó fiatal házaspár rockzenét hallgat vagy veszekszik, Viola olyasféle fájdalmat érez, mint amikor az embernek érzéstelenítés nélkül egyszerre fúrják az összes fogát. De még ennél is jobban szenvedett Viola attól, ha megszólalt a telefon.

A telefonnak csakugyan kellemetlen, csörömpölő, felszólító jellegű hangja volt, melynek hallatára Viola iszonyodva felsikoltott:

- Irgalmazzatok!
- Ne hívjatok!
- Felejtsetek el!
- Hagyjatok élni!

Iszonyodott és haragudott, ha távoli ismerősök, hangok a múltból a hogyléte felől érdeklődtek. Mondogatta, hogy nincs neki semmiféle hogyléte, de ezt kevesen hitték el.

Még inkább iszonyodott és haragudott, ha a hívás nem neki szólt, hanem Juhász Sárának. Valahányszor egy-egy osztálytárs, hosszabb hiányzás után, a házi feladatok felől érdeklődött a vonal túlvégén, Juhász Sárának tudnia (sőt látnia és hallania) kellett, hogy az ártalmatlanul hangzó párbeszéd felizzított vésőként repesztgeti Viola csontjait. Ezzel is magyarázható, hogy Juhász Sára ismeretségiünknek mindjárt az első tíz percében megtiltotta, hogy valaha is felhívjam otthon; én pedig szót fogadtam a tiltásnak, már csak azért is, mert attól kellett volna félnem, hogy Juhász Sára helyett az ismeretlen édesanya, a szerencsétlenség hordozója és kiterjesztője veszi fel a kagylót. Nem ismertem Violát, sohasem

láttam, de ismeretlenül is tartottam tőle, mert meg voltam róla győződve, hogy helyteleníti Juhász Sárahoz fűződő kapcsolatomat. Juhász Sára gesztusai, hangsúlyai mindmind azt sugallták, hogy Viola erős és tartós ellenszenvvel figyelni megnyilvánulásaimat (már amennyiben ügyet vet rájuk), és hogy ő, Juhász Sára sokkal kedvesebb lehetne hozzám, ha nem kellene Violához alkalmazkodnia.

De hát éppen az alkalmazkodás volt a lényege a másik ember szerencsétlenségének, melynek elsajátításától szabadulást és megtisztulást reméltem.

Egyszer megkérdeztem Juhász Sárától, hogy nem volna-e lehetséges kihúzni az aljatzatból a telefon csatlakozóját. Juhász Sára olyan arckifejezést öltött, mintha akaratom ellenére lelepleztem volna egy újabb szégyellnivaló titkát. Pedig ami kiderült, abban nem volt semmi szégyenletes. Az derült ki, hogy Viola nem minden telefonhívástól iszonyodik. Némely hívásokra – elsősorban az egyik nagy könyvkiadó titkárságáról eredőkre – ugyanolyan türelmetlenséggel várt, amilyenel a többit el akarta hárítani. Ezek a hívások újabb adag elvégzendő munkáról szóltak, és az ebből adódó bevétel volt az elvált asszony egyedüli jövedelme a rokkantnyugdíj mellett.

Mondtam már, hogy Viola színésznő volt fiatalkorában. Később, miután az a szerencsétlenség történt vele, ami történt, nyomdai levonatokat korrigált a szóban forgó könyvkiadó számára, néha pedig megszerkesztett szerzői kéziratokat készített elő nyomtatásra. Ezt a két, egymással szorosan összefüggő munkát otthon is végezhette. Juhász Sára tudomásomra hozta, hogy mind a kézirat-előkészítést, mind pedig a korrigálást igen könnyű megtanulni. Csupán a helyesírási szabályzat ismerete és némi odafigyelés kell hozzá. A megmunkálendő szövegek között érdekes olvasmányok is akadnak, sőt olyan művek is, melyek a már ismert okokból (betiltás, bezúzás) nem jutnak el az olvasókhoz.

Ebből a közleményből viszont azt a gyanút merítettem, hogy a kézirat-előkészítői és korrektori munka egy részét (meglehet, a nagyobbik részét) Juhász Sára végzi Viola helyett, főleg amikor Viola rosszabbul van. Ezt Juhász Sára sohasem volt hajlandó beismerni. Ám a zsineggel áthurkolt papírkötegeket ugyanúgy ő hozta-vitte, ahogy a bevásárlás és a gyógyszerek beszerzése is az ő dolga volt.

Egyszer elkísértem Juhász Sárát a könyvkiadóba.

Mintha márvány oszlopcsarnokba léptem volna, mely a következő pillanatban jobbról cseppkőbarlanggá, balról egy perzsiai nagyváros bazárjává alakult át. Apró cellák sora tárult fel, melyek mindegyikében egy-egy kódexmásoló szerzetes vagy cirkuszi műlovarnő üldögélt, írógépet püfölt, szivarozott, vitatkozott, szótárban lapozott, körmöt lakkozott, vagy éppen citromot facsart egy párolgó kondérba. Valaki ujjal mutatott Juhász Sára:

– Hát ez meg kicsoda? Mit keres itt?

– Ez? Ez a Nagyll kislánya.

Sohasem fogom elfelejteni a szájalom és a borzadály kifejeződését a köröskörül himbálódzó arcokon.

Juhász Sára pedig soha többé nem engedte, hogy elkísérjem a könyvkiadóba.

*

Egyvalakinek a hangját Viola mégiscsak szerette. Ez a valaki a papagáj volt. Akármilyen hangosan rikácsolt, akármilyen egyhangúan ismételte azt az egyetlen szót, amit tudott, ő sohasem zavarta Violát. Ő még a legrosszabb időszakokban is mindig örömet okozott neki. Nem volt, nem lehetett olyan életmegnyilvánulása, mely meggyötörte volna a

kétharmad részben magatehetetlen testet, a körülményeknek kiszolgáltatott idegrendszert.

A madár gondozása természetesen Juhász Sára feladata volt, de ő, mint oly sok minden egyébről, erről sem árult el részleteket. Mindössze annyit mondott, hogy a papagáj egyidős vele. Állítólag aznap kelt ki a tojásból, amikor ő született.

Nem volt nehéz kitalálnom, hogy a papagáj a régi szép időre emlékezteti Violát. A régi szép idő, a szétronsolt fiatalság a forradalom leverése utáni évekre esett. Akkoriban Viola egyik ragyogó szerepet kapta a másik után. Ő volt a *Csongor és Tündé*-ben Tünde, a *Rómeó és Júliá*-ban Júlia. Szerette a közönség, szerette kritika, szerette a társulat, melynek tagja volt, még akkor is, ha a jó gazda szeretete volt ez, aki gyönyörködik felnövekvő kiscsirkéjében, arra számítva, hogy majd a kis pipi jól meghízik, ő pedig szépen levágja. Igaz ugyan, hogy a terhesség, majd a szülés néhány hónapra megakasztotta pályáját, de aztán újrakezdte, újult erővel. Megint csak jobbnál jobb szerepek jutottak neki.

Ekkoriban kapta a jobbnál jobb szerepek mellé a papagájt is.

Azt is tudtam, kitől kapta: Évától.

Csak azt nem tudtam, hogy Éva kicsoda.

Egyszer, amikor Juhász Sára mellett meneteltem az utcán, ő rámutatott egy cégtáblára.

- Itt dolgozott az Éva – közölte.
- Ki az az Éva? – kérdeztem.
- Éva? Éva senki – felelte. – Éva egy kedves halott.
- Ismerted? – kérdeztem.
- Huszonhat éves volt – felelte kitérően.
- És miért halt meg ilyen fiatalon?
- Mert nem akart megöregedni.

*

Egyszer pedig egy lépcsőházban haladtunk fokról fokra fölfelé. Feledhetetlen, pompás lépcsőház volt!

Az idő múlásától megszürekült, szúrágta gerendák, melyekkel alá volt dúcolva, úgy görnyedeztek a homályba burkolódzó magasság alatt, mint egy őskori erdő megkövesedett, lecsupaszodott fája. Akkor is világosan mutatták volna, hogy az egész épület roskadozik a szellem terheitől, ha egy sor cég- és névtábla – irodák, egyesületek, szerkesztőségek, igazgatóságok, hivatalok és hatóságok felirata – nem hirdette volna még feltűnőbben ugyanezt.

Gyönyörű stukkódíszek málladoztak a magasban; ahol pedig le volt verve a vakolat, mintha freskómaradványok bukkantak volna elő! A helyel-közzel még meglevő falicsempék ornamentikája egy özönvíz előtti civilizáció üzenetét hordozta, és meglepő harmóniában állt a fal mellett lógó meztelen kábelekkkel, a villany- és telefonzsinórok füzérével.

A színes ablaküvegek, akár egy középkori katedrálisban, szívből jövő gyónásra ösztököltek.

A kovácsoltvas lépcsőkorlát leheletfinom pártázatú vasvirágai oly nemes magától értetődőséggel rozsdásodtak, bolyhosodtak, mintha igazi élőlényekké, szerves anyaggá változtak volna az évtizedek folyamán.

Még a lépcsőfokok két oldalán sorakozó rézkarikák is azt ásították a maguk szerény módján, hogy itt bizony harminc évvel ezelőtt vörös bársonyszőnyeg futott!

Ebben a különleges környezetben, ahol Juhász Sárának valamilyen gyógyászati segédeszköz beszerzéséhez kellett volna kapnia egy okmányt vagy egy már meglévő okmányra egy aláírást és egy pecsétet, végre összegyűlt bennem annyi merészség, hogy saját magam számára is váratlanul megkérdeztem:

– Na és az apáddal mi van?

– Tessék?! – kérdezett vissza Juhász Sára olyan hangon, mint aki beszívja a levegőt ahelyett, hogy kilehelné.

Megtorpant. Két fokkal fölöttem állt.

– Hogy mi van veled. Az édesapáddal! – makacskodtam.

– Nem tudom, kiről beszélsz – vágott vissza nyersen és ridegen.

Szikrázott a szeme. Attól féltem, hogy mindjárt pofon vág, és elküld maga mellől. Csakhogy a szürke gerendák, a színes üvegek és a kovácsoltvas virágok nem hagytak nyugodni. Tovább kérdezősködtem.

– Hol él? Mit csinál? Mi a foglalkozása? Miért nem találkozol veled?

Egy szempillantás alatt visszanyerte a fölényét. Visszaszólt, visszakérdezett.

– Előbb neked kell színt vallanod. Vajon a te apád kicsoda? Hol él? Mit csinál? Mi a foglalkozása?

Kénytelen voltam bevallani, hogy mindezekről fogalmam sincs. Még csak azt sem tudom, hogy a férfi, akinek a nevét viselem, életben van-e még vagy már meghalt. Azt sem tudom pontosan, hogy mióta nincs, azt meg végképp nem tudom, hogy miért nincs.

Juhász Sára elgondolkodva nézett rám.

– Na látod – mondta végül.

Amikor azonban közelebb léptem hozzá, egy könnyed mozdulattal meglökött. Elveszítettem az egyensúlyomat, és nekizuhantam a szebb napokat látott lépcsőkorlátnak.

Az egyik vasvirág felhorzsolta az arcomat.

Juhász Sára odaugrott, és aggodalmaskodott, hogy esetleg vérmérgezést kapok.

– Most az egyszer belém karolhatsz – mondta. – De csak a felső lépcsőfordulóig. Tovább nem.

Úgy mondta ezt, mint aki ezáltal egyszer s mindenkorra elejét vette mindennemű vérmérzésnek. És még ezt is mondta, nyilván csak a rend kedvéért:

– Ne essünk tévedésbe: nem vagyok gyógyszer!

*

Viola – ezt is tudtam – deréktől lefelé meg volt bénulva. Idejét vagy fekvő testhelyzetben, vagy tolószékekben ülve töltötte. Már mondtam, hogy az épületben nem volt lift, Sára pedig nem bírta levinni őt a lépcsőn, vagy ha mégis, akkor csak lassan és kínkeservesen. És ha nagy nehezen levitte is Violát, felhozni már végképp nem tudta. Nem volt elég ereje hozzá.

Erre a feladatra, vagyis Viola szabad éghez és levegőhöz juttatására Bartucz Lajos volt alkalmas, aki az épület földszintjén lakott. Bartucz, amikor éppen szabadnapos volt, esetenként harminc forintért – harminc villamosjegynek vagy húsz autóbusszjegynek (vagy, mint később megtudtam, tizenöt-ször két deciliter bornak) megfelelő összegért – vállalkozott rá, hogy Violát tolószékestül leviszi a lépcsőn, majd vissza is hozza a harmadik emeletre.

Ilyenkor Bartucz elgurította Violát az épület közelében kialakított kis zöldterületre, a tolószéket beállította két ifjú nyírfa közé, majd félrehúzódva, ám hallótávolságon belül maradván cigarettázott mindaddig, míg Viola kissé emelt hangon értésére nem adta, hogy most már legyen szíves visszavinni a harmadikra.

Ezekre az alkalmakra délelőttönként került sor. Mire véget ért a tanítás, és főleg, mire odaértünk volna a Kacsóh Pongrác úti lakótelepre, Bartucz már egészen biztosan visszaszállította a lakásba Violát. Ám ezeken a napokon Juhász Sára, óvatosságból és anyja iránti figyelmességéből, mégsem engedte, hogy hazáig kísérjem.

– Most ne gyere tovább! – mondta. – Bartucznak szabadnapja van!

Attól tartott, hogy belebotlunk a szabad levegőt élvező Violába, akinek nyilván terhére lenne váratlanul felbukkanó személyem. Juhász Sára érezte velem, hogy anyja vajmi kevés rátermetet táplál irántam, és a nézeteimet, ha ismerné őket, elfogadhatatlannak tartaná. Az a szerencsém, hogy ő, Juhász Sára eddig még nem beszélt neki a nézeteimről.

*

Egyszer azonban elfelejtette, hogy Bartucznak szabadnapja van, vagy talán Bartucz organizált magának egy extra prémium szabadnapot. Így tehát, miután Juhász Sára aznap nem tiltotta meg, hogy elkísérjem hazáig, mégiscsak belebotlottunk Violába.

Azaz, hogy pontosabb legyek, először csak a tolókosiba botlottunk bele, és hogy még pontosabb legyek, a tolókosci ütközött nekünk.

A tolókosiban Bartucz gyerekei ültek, szám szerint kettő. Két további Bartucz-gyerek teljes lendülettel tolta a kocsit. Száguldottak, akár egy fogathajtó verseny résztvevői. Sikongattak, nevetgéltek.

Viola azon a padon ült, vagy inkább összegyűrődve gunnyasztott, melyen máskor Bartucz volt szokása cigarettázni. Látszott rajta, hogy a Bartucz-gyerekek rikoltozásától kiújultak a fájdalmai, és minden ízében szenved.

– Hagyd őket, Sárrikám – suttogetta elgyötört arccal. – Ők még örülnek az élet dolgainak. Ők még a tolószéknek is örülnek.

– Anya! – kiáltotta Juhász Sára szemrehányóan. – Hányszor mondjam, hogy nem szabad előre odaadni a pénzt?!

És tényleg: az történt, hogy Bartucz, nyilván az extra prémium szabadnap miatt, előre kérte és meg is kapta a harminc forintját. Majd pedig, miután a tolószéket odagördítette a zöldterületre a két nyírfa közé, azt mondta, hogy mindjárt jön, és nem jött mindjárt.

Juhász Sára, mint egy kombinatorikai feladványt, számíthatni kezdte, hogy a környékbeli vendéglátó-ipari egységek közül melyikben tartózkodhat jelenleg Bartucz Lajos.

A Badacsonytördemici Borozóban, a Fűrészt utca és az Erzsébet királyné út sarkán!

A Vonyarcvashegyi Borozóban, Gyarmat utca negyvenhat bé!

A Csopaki Borozóban, a Czobor utca túlsó végén!

A Telepes utcai Szövetkezeti Italboltban!

Felvetődött a kérdés: amennyiben Bartucz egymás után három vagy annál több ital-kimérést keres föl, milyen útvonalon haladhat, miféle kacsokaringókkal, vargabetűkkel és kitérőkkel? Sőt, nem lehetséges-e még az is, hogy Bartucz, mint az atomfizikában bizonyos részecskék, egyszerre több helyen is megtalálható?

Az említett helyek mindegyikén ugyanazt a két különböző színű – vagy vörös, vagy fehér –, ám egyformán vegyszerszagú, bornak mondott italt mérték, melyből akkoriban egy

forintba került egy deciliter, tíz forintba egy liter. Így tehát előrelátható volt, hogy Bartucz Lajos, mire megszabadul mind a harminc forinttól, három liter vegyszerszagú csigert fog fogyasztani, és dülöngélni fog. Ám egyelőre még nem dülöngélt, mert egyelőre még nem volt sehol.

Közben eleredt az eső. Apró szemű, hideg, október végi eső volt.

A Bartucz-gyerekek sorsára hagyták a tolószéket, és visszahúzódtak a „Bartucz” feliratú névtábla mögé.

Odaléptem az asszonyhoz, és mondtam, hogy én vagyok az. Én vagyok Pelczer.

Kiderült, hogy még sohasem hallotta a nevemet. Sejtelve sem volt róla, hogy én is létezem a világon, és hogy Juhász Sárával töltöm a délutánok java részét. Aggodalmaimmal ellentétben, korántsem volt rólam rossz véleménye, ahogyan jó véleménye sem volt. Mindaddig nem is léteztem a számára, és nem hittem, hogy majd ezután fontossá fogok válni a szemében.

Mondtam neki, hogy nem lenne jó, ha itt maradna a szabad ég alatt, és bőrig ázna. Én szívesen fölviszem a harmadik emeletre.

– Székestül? – kérdezte Viola hitetlenkedve.

– Szó sem lehet róla! – csattant fel Juhász Sára. Vörösre gyúlt az arca. Haragudott. – Ne hősködj, Pelczer! Nem vagy te ahhoz elég erős!

Most vettem észre, mennyire nem hasonlít az anyjára. De azt, hogy mi ennek a különbözőségnek a lényege, csak egy kicsit később értettem meg. Egyelőre csak annyit fogtam föl, hogy minél szembeötlőbb a kontraszt, annál kevésbé válik a javára Juhász Sárának.

Egyébként igaza volt: már ahhoz is minden erőmet össze kellett szednem, hogy Violát, akinek addigra egy kissé átázott a ruhája, felnyaláboljam és bevigyem a lépcsőházba, még hozzá úgy, hogy mozdulataimmal minél kevesebb fájdalmat okozzak neki. Még nehezebb volt a lépcsőn vinni fölfelé, egyenletesen, lassan, óvatosan. Erre összpontosítottam minden figyelmemet, minden testi és lelki energiámat. A tolószéket Juhász Sára vonszolta, ráncigálta mögöttem, és közben szidta Bartuczot, akiben sohasem bízhat meg az ember.

Így viszont nem azonnal ébredtem rá, hogy mi történik velem ott a lépcsőházban, és főleg, hogy miért. Nem volt világos, miért reszketek, és miért érzem úgy, hogy mindjárt összecsuclik a térdem.

A torkom kiszáradt. A szívem olyan hevesen vert, hogy kívülről is hallatszott a dörömbölés.

Mindez pedig azért volt így, mert egy nőt tartottam a karjaimban, életemben először. Egy olyan nőt, aki testi jelenlétével egy szempillantás alatt a hatalmába kerített. Felkavarta a véretem.

*

Nem tudom érzékeltetni azt, ami rám zúdult abban a pillanatban: a szégyen és a kéjes izgalom, a vágy és a kín együttesét. A karjaimban tartott női test forró volt és párologott. A mellei a mellkasomhoz préselődtek. Olyan közel volt az arca az enyémhez, hogy bármelyik pillanatban megcsókolhattam volna. Valószínűleg meg is tettem volna ezt, ha Juhász Sára nem botladozik a hátam mögött, és észhez nem térít a mérgelődésével, de már a pusztá jelenlétével is.

Viola negyvenéves lehetett akkoriban, de ez csak sokkal később vált bennem tudatossá. Abban a szempillantásban képtelen voltam bármit is kezdeni a számszerűsíthető életkorral, azokkal a kétjegyű számokkal, melyek az életpályát szegélyezik az iskolapadtól a koporsóig. Szembe néztem, ő pedig nem fordította el az arcát, hanem keresztülnézett rajtam, valahová a semmibe. Nem hagyta jóvá és nem tiltotta meg, hogy végigfuttassam a pillantásomat az arcán, a nyakán, a blúza kivágásán. „Te jó Isten” – gondoltam, egy kissé erőltetve a megrendülést –, „mikor volt ez a nő utoljára férfival? Öt éve? Tíz éve? Tizenöt éve?”

A női testből áradó nedves illat arról tanúskodott volna, ha képes lettem volna helyesen értelmezni, hogy a legutóbbi együttlétre nem is olyan régen került sor.

*

Ez volt az a délután, amikor együtt láttam Juhász Sárát, Violát és a papagájt. Nem kellett volna elfogadnom az invitálást. Okosabb lett volna visszafordulnom a küszöbről. Juhász Sára rosszkedvű volt, a cipője orrát bámulta, és ellenségesen hallgatott.

– Van egy papagájunk! – mondta Viola.

Juhász Sára fölneézett a cipője orráról.

– Anya, kérlek! – mondta. – Nagyon kérlek!

Az a különös, nedves illat, mely már a lépcsőházban is felizgatott, egyre jobban betöltötte az egész lakást. Ám egyelőre még türtőztettem magamat. Körülnéztem, úgy tettem, mint aki a papagájt keresi, ám a szokatlan kellékek – a kalitka, mely pillanatnyilag üres volt, az egyik drótháló, mely az ablakot fedte és a másik drótháló, mely a szemközti falnál volt kifeszítve – túlságosan lekötötték a figyelmemet.

– Papagájkört lehet kapni tőle! – fűzte hozzá Viola.

Ezt a kijelentést nyilvánvalóan viccnek szánta, már ahogy egy fájdalomtól gyötört, félig megbénult asszony szokott viccelődni. Meg is magyarázta:

– Például a Bartucz-gyerekek elkapták a papagájkört! Rágják a Bartucz fülét, hogy nekik is vegyen egy papagájt! Csak sajnós a Bartucz azt hiszi, hogy a papagáj a Vonyarcvashegyi Borozóban kapható! Meg a Telepes utcai Szövetkezetiben!

– Anya! – mondta Juhász Sára türelmetlenül. – Nem beszélhetnénk valami másról?

– Nem bánom – felelte Viola –, beszéljünk valami másról. Beszéljünk a toloszékéről. Attól meg tologató-kört lehet kapni. A Bartucz-gyerekek rágják a Bartucz fülét, hogy nekik is vegyen egy toloszékét! Vagy majd ők lopnak egyet.

Ebben a pillanatban egy halálra szánt, visító hang szólalt meg a hátsó drótháló közelében, mely a másik dróthálóval együtt egy kissé az amerikai filmekben látható börtönökhöz tette hasonlónvá a szobát. Valaki felsikoltott:

– Fűzfa! Fűzfa! Fűzfa!

Meghült az ereimben a vér, pedig tudtam, hogy ez csakis a papagáj lehet. Most végre észrevettem. Egy szürke pokrócon kuporgott, és maga is szürke lévén, annyira összeolvadt környezetével, hogy még most is meg kellett erőltetnem a szememet, ha látni akartam. Lehajtotta a fejét, csőrét a pokróchoz érintette. Úgy turkálta a szürke pokrócot, mint egy szürkére festett, furcsa kis malac.

– Fűzfa! Fűzfa! Fűzfa!

Gondoltam: előbb-utóbb majd csak abbahagyja a fűzfa szólongatását. Majd csak meg-unja. Vagy pedig Juhász Sára tőle is megkérdezi: nem beszélhetnénk-e valami másról.

Aztán, amikor végre-valahára elhallgatott, egyikünknek sem volt kedve megszólalni. Hosszú, kínos csend nehezedett a szobára.

– Amit a papagáj mondogat, az egy idézet az *Othello*-ból – szólalt meg egy idő múlva Viola. – Othello felesége, Desdemona, miközben lefekvéshez készülődik, elmondja, hogy volt az anyjának egy Borbála nevű cselédje, aki bánatában egy fűzfáról szóló dalt énekelgetett. Desdemona már tudja, hogy haragszik rá a férje, csak azt nem tudja, hogy miért. És azt sem tudja, hogy éjszaka a férje be fog jönni hozzá, fel fogja ébresztetni, és meg fogja fojtani. De a nézők már tudják. Ezért a nézők számára a fűzfáról szóló dal valójában Desdemona elkerülhetetlen balsorsáról szól. „Fűzfa! Fűzfa! Fűzfa!”

Ha azt állítom, hogy meglepődtem, akkor óvatosan fogalmazok. Nagyell Viola egykori színésznő a szürke papagáj imént hallott hangján szólalt meg. Rikácsolt, sikoltott. Képtelen voltam eldönteni: vajon ő utánozza-e a papagáj hangját vagy a papagáj az övét?

Annyira meg voltam zavarodva, hogy kikéredzkedtem a fürdőszobába kezét mosni. Hátha az alatt a néhány másodperc alatt, amíg egyedül maradok, összeszedhetem a gondolataimat.

*

Idegen lakás fürdőszobájába lépve, ma is megbabonáznak a női mindennapi élet árulkodó jelei. Akkor nemcsak szokatlanságuk miatt hatottak erősebben rám, mint később, hanem azért is, mert idegrendszerem ekkor még fogékonyabb volt az új benyomásokra. Csak most vált bennem tudatossá – miközben kintről, a szobából ingerült szóváltás hangfoszlányai szűrődtek be –, hogy egy nő balsorsának elsajátítása elképzelhetetlen az élet intim mozzanatainak megközelítése nélkül.

A száradó fehérneműk és harisnyák, a szépítő- és testápoló szerek, egy sor ismeretlen rendeltetésű készülék láttára tüzes karikák táncoltak a szemem előtt, és néhány pillanatra, úgy emlékszem, el is vesztettem az eszméletemet.

Aztán derékig levetkőztem.

Igazából nemcsak kezét mosni akartam, hanem az egész felsőtestemet is le akartam mosni, mert a cipekedéstől teljesen elöntött a verejték, de ezt fölösleges lett volna elmondanom Violának. A hideg víz magamhoz térített, és a fürdőkád mellől felkapott frottírtörülköző, mellyel ledörzsöltem magamat, jólesően élénkítette bőröm alatt a vérkeringést.

Szerettem volna cserélni ezzel a törülközővel, átváltozni ezzé a törülközővé. Ennek a törülközőnek újra meg újra megadatik a lehetőség, hogy rásimuljon Viola meztelen bőrére, hogy rostjaival és bolyhaival kövesse Viola minden hajlatát! Még csak másfél vagy két órája sincs – gondoltam elragadtatva –, hogy Viola teste benne volt ebben a törülközőben.

Elragadtatásom számottevően csökkent, amikor bizonyos jelekből észrevettem, hogy másfél vagy két órával ezelőtt nemcsak Viola használta ezt a törülközőt, hanem valaki más is, még hozzá nem rendeltetészerűen.

Porig alázva bújtam vissza ingembe, pulóverembe. Úgy éreztem magamat, mint egy tetten ért zsebtolvaj.

*

– Maga ismeri az *Othellót*? – kérdezte Viola, aki semmit sem vett észre a fürdőszobában történekből. – Csak olvasta, vagy látta színpadon is?

Nem hagyott időt, hogy válaszoljak.

– Mi a véleménye Desdemona szerepéről? – tette föl a számára döntő fontosságú kérdést.

Lehetetlenség volt azonnal rá nem jönnöm, hogy ez volt Viola egyik szerepe a régi szép időben, a forradalom leverése után. Azt is meg kellett volna értenem vagy éreznem, hogy ez a szerep, a színpadi lehetőségeken túl, alighanem összekapcsolódott személyes balsorsával is. Éppen ezért az lett volna a legokosabb, ha letagadom, hogy ismerem a világirodalomnak ezt a kiemelkedő alkotását. Rögtön el kellett volna búcsúznom, venni a kabátomat, és leszaladni a lépcsőn.

Ha így tettem volna, bölcs maradtam volna.

Ehelyett azonban kifejtettem bonyolult és zavaros elméleteim egyikét.

Valami olyasmit állítottam – ha jól emlékszem –, hogy Desdemona szerepe a borzalmas végkifejlet ellenére vígjátéki jellegű, ahogy a színmű többi szereplője is majdnem teljesen vígjátéki figura.

– Hát ezt meg hogy érti? – kérdezte Viola. Iménti jókedve, amilyen hirtelen jött, ugyanolyan gyorsan el is tűnt az arcáról. – Legyen olyan kedves, fejtse ki bővebben!

Juhász Sára olyan mozdulatot tett a cipőjével, mintha meg akart volna rúgni, de túl messze állt, nem érte el a bokámat. Ráadásul egy asztalka is ott állt kettőnk között. Én pedig nem törődtem sem a figyelmeztetéssel, sem az iménti megszegéssel, melynek során úgy éreztem magamat, mintha én követtem volna el valamit, pedig csak észrevettem, hogy más követte el azt, amit én nem.

Az asztalkán egy korrigálásra váró levonat feküdt, egy regény, egy akkor divatos, azóta elfelejtett szerző munkája. Címe: *A sérült*. Az, amit a következő percekben mondtam, emlékezetemben valamiképpen összekapcsolódott a fehér papírköteggel és a véget nem érő sérültség állapotával. Arra már nem emlékszem pontosan, hogy mit állítottam; talán azt, hogy az *Othello* azért nem igazi tragédia, mert erények és törvények helyett bűnök és gyarlóságok ütköznek benne. Desdemona nyílt színi brutális meggyilkolása természetesen lehetetlenné teszi, hogy a színművet komédiának olvassuk vagy nézzük; ám a fiatal nő ostobasága és önfejűsége úgy terjed át a többi szereplőre (kivéve persze Jagót), mint egy fertőző betegség. Ez az ostobaság teszi lehetetlenné, hogy a szereplők átlássanak akár a másikon, akár önmagukon.

Úgy rémlik, több ízben is kiejtettem az „ostobaság” szót, talán háromszor vagy négyszer is.

Ebben az értelemben – fejeztem be éles elméjűnek szánt eszmefuttatásomat –, ebben az értelemben a „védtelen ártatlanság”, aminek Desdemonát látni és beállítani szokás, valójában nem is olyan nagyon ártatlan.

– Maga úgy gondolja – faggatott Viola gondterhelten –, hogy Desdemona nem volt ártatlan?

– Ártatlannak ártatlan volt – feleltem –, de csak azért, hogy a Velencei Köztársaság szolgálatában álló, afrikai származású tábornok bukása minden ízében megsemmisítő lehessen. Ha tudniillik Othello egy hűtlen asszonyt fojtana meg a színpadon, akkor bűncselekménye nem lépne túl azon a hétköznapi barbárságon és kegyetlenségen, mellyel magunk is kénytelenek vagyunk együtt élni.

– Maga szerint kénytelenek vagyunk? – kérdezte Viola. Ettől a kérdéstől még azt a kevés vonzerejét is elvesztette, amit az imént még őrzött a szememben. Már egyáltalán nem kívántam.

– Desdemona ártatlansága – folytattam zavartalanul és fölényesen – nem annyira jó lelkiismereten, mint inkább rossz emberismereten alapul. Nem az a lényeg, hogy ártatlan volt-e vagy sem, hanem az, hogy hülyén viselkedett.

Viola arca elsötétült. Most egy kicsit mégiscsak hasonlított Juhász Sárára.

– Szóval maga szerint hülyén viselkedtem!

Próbáltam menteni a menthetőt. Dadogva magyarázkodtam. A színész – hebegtem ostobán – sohasem azonos a szerepével, még akkor sem, ha azt hiszi, hogy teljesen azonosul vele. Csakhogy ebben a pillanatban ismét megszólalt a papagáj.

– Fűzfa! Fűzfa! Fűzfa!

Egy egész fűzfaerdőt összerikácsolt. Kezdtem végképp kínosan érezni magamat.

– Nyughass már, Évike! – szólt rá Viola a madárra. Az pedig, meglepő módon, el is hallgatott. Mégsem ettől lepődtem meg, hanem a női névtől.

– Évike? – kérdeztem. – Évikének hívják? Én azt hittem, hogy ez egy fiúpapagáj!

– Igen, ez egy fiúpapagáj – felelte Viola sértett méltósággal –, ugyanakkor ez egy Évike. Ez egy olyan Évike, aki fiú. Mindazonáltal mégiscsak Évike, aki azonban mégiscsak fiú.

– Talán bizony arról az Éváról van elnevezve – kérdeztem a jól informált ember megbiztosságával –, aki azért halt meg fiatalon, mert nem akart megöregedni?

– Nem elnevezve van – felelte Viola. Meglátszott rajta, hogy nehezen uralkodik magán. – Ez nem elnevezés. Ez ő. Ő maga, úgy, ahogy van.

Juhász Sára hangosan kifújta az orrát. Akkor vettem csak észre, hogy már percek óta folynak a könnyei. Amikor pillantásom találkozott az övével, teljes erőből rácsapott a mellébe álló asztalkára, mintha *A sérült* című regény nyomdai levonatát akarta volna fenyítésben részesíteni.

– Már megint tapintatlan voltál, Pelczer! – kiáltotta.

És bevágta maga mögött az ajtót.

*

Néhány nappal később azt vettem észre, hogy Juhász Sára a Nagy Októberi Szocialista Forradalom közelgő évfordulójának tiszteletére fodrásznál járt, és kibodorította a haját. Ettől szinte a felismerhetetlenségig megváltozott az arca. Olyan volt, mintha évtizedekkel ezelőtt lemaradt volna a Rudas elvtárs életútját szemléltető festmények valamelyikéről, és most szeretne visszakerülni a történelmi jelenetnek legalább a peremére.

A szokatlan jelenségből arra következtettem, hogy Juhász Sára valakinek tetszeni akar. Amilyen elbizakodott voltam, azt hittem, hogy nekem akar tetszeni. Jóvá akarja tenni múltkori sértő viselkedését. Máris leszögeztem magamban, hogy tévúton jár: kibodorított hajjal nemhogy nem tetszik jobban, hanem még annyira sem tetszik, mint azelőtt.

Csakhogy a tévedés terhe ezúttal is az enyém volt. Igaz ugyan, hogy Juhász Sára tetszeni akart valakinek, de nem nekem, hanem valaki másnak. Velem szóba sem állt. Amikor egyszer-egyszer odaléptem volna hozzá, egyetlen fintorral vagy vállrándítással elküldött maga mellől. Már az is elég volt, ha megrázta kigöndörített fürtjeit: a rázással egyszer-smind engem is lerázott.

Nemcsak az arca változott meg, hanem a hanghordozása is. Még ugyanaz a személy volt, még ugyanazokat az adatokat mondta vagy írta magáról, ha erre felszólítást kapott, ám a hang és az adatok hordozójához már nem volt semmi közöm. Tegnap még életem egyetlen tanúja volt, mára idegen emberré vált.

Addigra már tudomást szereztem róla, kinek is akar tetszeni. Volt (vagyis lett) neki egy udvarlója, egy „komoly kapcsolata”. Nem olyan személy volt ez a komoly kapcsolat, amilyenről régebben a féltékenységtől gyötörve képzelve: nem aggastyán volt, nem is vak ember. Egy magabiztos fellépésű, jóképű srác volt, akit úgy hívtak, hogy: Répa.

Répa főiskolai hallgató volt, ami az akkori hierarchiában igen magas rangot jelentett.

Répával nem lehetett vitatkozni, mert mindenkinél okosabb volt, sőt ráadásul még teniszezett is.

Répa, főiskolai hallgató lévén, felnőtt embernek számított, aki azonban gondtalanul élvezhette a diákélet szabadságát.

Répának jogai voltak és, ami sokkal fontosabb, azt is tudta, hogyan éljen velük.

Répa, nagykorú lévén, elmehetett, sőt el is kellett, hogy menjen szavazni a Hazafias Népfront képviselőjelöltjére, és ha a Hazafias Népfrontnak órá esik a választása, ő lehetett volna az egyik népfrontos képviselőjelölt, aki megkapja az érvényes szavazatok 99,5 százalékát, ami az állampolgárok dicséretes egyetértéséről és összefogásáról tanúskodott.

Répa, nagykorú lévén, osztozott a Magyar Népköztársaság állampolgárait terhelő felelősségben is. Ha valamilyen súlyos bűn – például rablógyilkosság vagy államellenes szervezkedés – lett volna rábizonyítható, úgy Répát halálra ítélték és felakaszthatták volna, és Répa kegyelmi kérvényét az Elnöki Tanács elnöke utólag elutasíthatta volna. Répa azonban intenzíven átérezte az állampolgári felelősséget, és a legnagyobb tudatossággal igazodott hozzá.

Répa nem volt árva, és nem volt szerencsétlen. Igaz ugyan, hogy a szülei elváltak, de azért az anyja is megvolt neki, meg az apja is, külön-külön. Sőt, minthogy a Répa-szülők aztán újraházasodtak, Répának két apja is volt (ellentétben másokkal, akiknek egy sem). Mi több, anyából is kettő volt neki; nagyszüleit és különböző házasságokból származó testvéreit pedig össze sem tudta számolni.

Répa egyik apja (már nem emlékszem, melyik a kettő közül) híres embernek számított, a Magyar Televízióban dolgozott műsorvezetőként. Az ő műsora és azon belül az ő személye követte a gargalizáló, köpködő tv-mackót a képernyőn. Répa-papa gyakran és szívesen beszélt a magánéletéről. Emiatt színes egyéniségnek, reformpárti közvéleményformálónak tartották, pedig egyszerűen csak tahó volt; bár el kell ismernem, hogy e tekintetben tényleg megelőzte korát. Szokása volt önfeledten felsóhajtani a kamerák előtt: lám csak, hogy rohan az idő! Az ő fiának, Répának, aki tegnap még játékautókkal gurigázott, ma már *nőügyei* vannak! Az ő fia, folytatta (ha maradt még néhány perc a műsoridőből), az ő fia érdekes módon mindig olyan barátnőt választ, akinek apakomplexusa van, és mindig azt ígéri a soron levő barátnőnek, hogy a szerelmi kapcsolaton kívül apai szeretetben is részesülhet. Neki, Répa-papának viszont azt ígéri, hogy ráörökíti a soron levő barátnőt, mihelyt megunta és szakított vele. Hihihí, hahaha.

Répának szeretett volna Juhász Sára tetszeni, és állítólag tetszett is neki.

Addigra persze már azt is tudtam, hogy mi volt az a bizonyos dolog, ami történt Juhász Sárával és az anyjával. Hiába mondogatta Juhász Sára, hogy nem tudhatom meg; tessék, megtudtam.

Csakhogy a szerencsétlenség, mihelyt ismeretessé vált az őt előidéző esemény, annak fontosabb előzményeivel és körülményeivel együtt, rögtön elveszítette fölemelő és tragikus jellegét, és nem kapcsolódott össze többé a katarzis ígéréteivel. Ugyanolyan nyers borzalom volt, mint az a tócsára való vér, melyet Vánkos Misi apja öklendezett ki a tanyájuk udvarán, mielőtt beszolgáltatta a termelőszövetkezetbe a szarvasmarháit és a lovait, majd hazament, és felakasztotta magát. Nem lépett túl azon a hétköznapi barbárságon és kegyetlenségen, mellyel kénytelenek voltunk, vagyunk és leszünk együtt élni. Nem bizonyult megszólíthatónak; de hiszen az is bolond, aki egy állapottal vagy egy következménnyel akar társalogni!

És persze, mint említettem, az állapot vagy a következmény áldozata sem volt megszólítható többé. A közösség szerves részévé vált. Őt is a közösség szemével néztem, akár a többi szerencsétlent.

Ami történt, az egy lövés volt. Egy pisztolydörrenés a Pártunk és Kormányunk által irányított éjszakában (szolgálati fegyverből). Egy becsapódás. Egy általános amnesztia előtti lövedék egy konszolidáció előtti gerincoszlop csigolyái között. Egy fürdőkád, benne vörösre színeződött fürdővíz.

Egy rácsos ágyban álló, kidülledt szemű kisgyerek, aki este, vacsora közben még vidáman csacsogott, de mostantól néma lesz, amíg újra meg nem tanul beszélni.

Egy nyomozás, egy bírósági eljárás, egy ítélet (enyhe). Egy uniformis (mundér) és annak állítólagos becsülete. Egy megkezdett szabadságvesztés, egy szabadulás (soron kívül).

Egy orvosi kezelés (részben eredményes).

Füvel-fával gyakorolt házastársi hűtlenség. Füvek és fák. Fű-fa, fű-fa, fű-fa. „Fűzfa! Fűzfa! Fűzfa!”

Egy ablakon kizuhanó test, egy huszonhat éves nő teste (nem biztos, hogy önként és dalolva). Egy koponyatörés, egy ütőérszakadás, egy *átütő erejű* (hasüregen keresztülfürdő) combcsont.

– Ezt akartad elsajátítani, Pelczer? – kérdeztem önmagamtól. – Ettől reméltél megtisztulást és megszabadulást?

Ismét csak úgy éreztem magamat, mintha én lettem volna a valódi tettes.

*

Néha még láttam Juhász Sárát az iskola végtelen kiterjedésű folyosóin, a széles vörös márvány lépcsőn, a fehér álmennyezetet lebegtető díszteremben és az előcsarnokban, Rudas elvtárs életének stációi között. Gyönyörűen ki volt göndörítve a haja, és az arca is egy kicsit mintha kikerekedett, kifehéredett volna. Első ránézésre az embernek olyasféle benyomása támadt, mintha Juhász Sára kiritkíttatta vagy éppenséggel teljesen leborotváltatta volna a szemöldökét. Mintha azt a fontos kinyilatkoztatást készült volna a száján ki-ejteni, hogy: „Fabulon a bőre őre!” (Ki ne emlékezne a szépséges Pataki Ágira és hófehér vállára, melyre nem kevésbé hófehér kezével felhordta a Fabulont! Juhász Sára most már, amint a vége felé közeledett az esztendő, majdnem úgy nézett ki, mint Pataki Ági, csak éppen távol állt attól, hogy szépséges legyen.)

Pedig megvolt a szemöldöke. Nem hiányzott a homloka alól. Még csak ritkásabb sem lett. És szó sem volt semmiféle Fabulonról, sem arról, hogy: „Egy ilyen lánynak a diszkóban a helye”.

Nem ettől látszott kerekesebbnek és fehérebbnek az arca.

Hanem attól, hogy boldog volt.

Úgy viselte a boldogságot, mint egy, az alkalomhoz nem egészen illő, különleges ruhát, melyet az iskolaköpeny sem tud egészen eltakarni.

Megfordult a fejében, hogy talán a boldogságot, a másik ember boldogságát is el-sajátíthatnám, ugyanúgy vagy majdnem ugyanúgy, mint a másik ember szerencsétlenségét. Be kellett azonban látnom: ha a szerencsétlenség nem vitt közel Juhász Sárahoz, a boldogság végképp elidegenít bennünket egymástól, fényévnnyire növeli a kettőnk közötti távolságot.

Legközelebb, amikor szembe jött velem, újabb változást vettem észre az arcán. Valamit, ami kiegészítette és elmélyítette az eddig is teljesnek és folyamatosnak mutatkozó boldogságot.

Valaminek, valami fénylő dolognak a visszfényét láttam.

Ez a fénylő dolog egy karikagyűrű volt az ujján.

*

Egyszer aztán meghallottam a hangját a hátam mögül:

– Hallod-e, Pelczer. Nem azért mondom, de igazán elkísérhetnél!

Hátrafordultam, szemügyre vettem. Ijesztő látvány volt. Pedig ezúttal csak annyi változás volt észlelhető az előzőekhez képest, hogy sapkát viselt: szorosan a koponyájához simuló, világosbarna kötött sapkát. Ez tökéletesen érthető volt, hiszen vége volt a tanításnak, ő hazafelé indult, kint az utcán pedig hideg szél fújt. Mégis furesállottam egy kicsit, mert ezt a kötött sapkát még sohasem láttam a fején. Egyébként mindene megvolt: ujján a karikagyűrű, arcán a boldogság.

Igen, a boldogság.

Még nagyjából egyben volt, ha kissé összegyűrődve is. Még többé-kevésbé fedte az arcvonásokat, de a göndör fürtök nélkül olyan volt, mint egy sokszor látott, jól ismert festmény, mely a régi kerettől megfosztva elveszíti értelmét és összefüggéseit.

– Látom, új sapkád van – mondtam neki.

– Igen, vadonatúj – mondta ő.

– És ha szépen megkérnélek rá – mondtam neki –, akkor levennéd azt a vadonatúj sapkát a fejedről?

– Miért olyan fontos ez neked? – kérdezte ő.

– Azért, mert akkor megyek veled – mondtam neki –, ha leveszed a fejedről azt a vadonatúj sapkát.

Szót fogadott. Ez már önmagában is meglepő volt. Nem volt neki szokása szót fogadni. Igaz, nekem sem volt szokásom, hogy parancsolgassak.

Szóval, már ez is meglepő volt, az engedelmeskedő kézmozdulat. De ami a mozdulatot követte, amit a sapka addig eltakart, attól mennyire meglepődtem!

Nem bukkantak elő gyönyörűen kibodorított hajfürtök, és a régi, egyenes szálú, a kelleténél valamivel ritkábban mosott hajsátor sem zuhant rá Juhász Sára vállára. Meg sem

próbáltam kitalálni, ki lehetett az, aki Juhász Sára haját lenyírta, de akárki volt is, kontár munkát végzett. Se fodrászollója, se fodrásztudása nem volt az illetőnek.

- Ezt miért csináltad? – kérdeztem tőle.
- Nem én csináltam – felelte ő.
- De mégis, miért? – kérdeztem tőle.
- Visszavehetem a sapkát? – felelte ő.

Jóval később jöttem rá, miért volt annyira kínos érzés lekopaszított fejjel megpillantanom Juhász Sárát. Nem azért, mintha ettől csúnyább lett volna, mint azelőtt. Illetve ne szépitgessük: egy vagy két fokkal még csúnyább lett, de nem ez volt a baj. Inkább a csupaszság, a pőreség látványa volt megdöbbenítő. Ez a látvány azt kiáltotta az arcomba (hang és szó nélkül), hogy az ő kiszolgáltatottsága az én szégyenem. Juhász Sára megrendítően és elborzasztóan hasonlított arra a fiatal francia nőre, akit a háború végén büntetésből kóspaszra nyírtak, amiért kollaborált a németekkel, és akit egyszer egy fényképen láttam.

Juhász Sára a sapkája után a kesztyűjét is felhúzta. Nyilván fázott a keze. December volt, a tócsák be voltak fagyva, korán sötétedett. És talán annak sem örült, hogy egyfolytában a karikagyűrűjét nézem.

*

A Kacsóh Pongrác úti lakóépület üvegajtájánál szó nélkül sarkon fordultam. De Juhász Sára megfogta a kabátom ujját. Nem engedett el.

- Nyugodtan feljöhetsz – mondta. – Viola nincs itthon.
- Hol van? – kérdeztem.
- Kórházban van – felelte. – Meg fogják műteni.
- És ha meg fogják műteni – kérdeztem –, akkor majd járni fog?
- Akkor majd nem fog járni – felelte.
- De miért kell megműteni? – kérdeztem.
- Mert ha nem műtik meg – felelte –, akkor meg fog halni.
- És ha megműtik? – kérdeztem.
- Ha megműtik – felelte –, akkor is meg fog halni.

*

A lépcsőházban egyszerre csak kialudt a villany. Hiába nyomkodtam a kapcsoló gombját, áramszünet volt. (Ez akkoriban gyakran előfordult.) Miközben fölfelé botorkáltunk, a nappali világosság utolsó foszlányai, a lépcsőházi ablakok négyszögei egyik pillanatról a másikra beleolvadtak a homályba.

Bent a lakásban Juhász Sára gyertyát gyújtott. A gyertyatartót odaállította az asztalka szélére, melyen még mindig ott hevert *A sérült* című regény javításra váró levonata. Ezt a munkát Viola már nem tudta elvégezni. Ő volt az igazi sérült, őt kellett volna kijavítania valakinek.

– Van itthon egy üveg bor – közölte Juhász Sára. – Igazi francia bor. Van itthon fél kiló kenyér, és van itthon egy doboz lengyel sprottni. Nagyon jó fogjuk érezni magunkat!

Egészen addig a napig fogalmam sem volt, mi fán terem a „lengyel sprottni”, de nem is voltam különösebben kíváncsi rá, mert a fületem a „francia bor” kifejezés ütötte meg. A korabeli pesti élelmiszer- és csemegeboltokban nem volt kapható semmiféle francia bor. Igazi francia bor meg aztán végképp nem.

- Honnan szerezted azt az igazi francia bort? – kérdeztem.
- Nem mindegy az neked? – kérdezett vissza.
- Kaptad valakitől? – kérdeztem.
- Mi közöd hozzá? – kérdezett vissza.
- Répától kaptad? – kérdeztem.
- És ha tőle? – kérdezett vissza. – Te mikor hozol nekem igazi francia bort?

Kiment a fürdőszobába kezét mosni. Mire visszajött, már nem volt ott az ujján a kari-kagyűrű.

– Tudod mit, Pelczer! – mondta. – Játsszuk azt, hogy mostantól nem mondunk neveket. Jó? És nem hozunk szóba semmiféle távol levő személyt. Jó? Aki mostantól este tíz óráig távol levő személyt emleget, az fizet húsz forintot. Jó?

Majd hozzátette:

– Előre megmondom, hogy te fogsz fizetni, mert nekem nincs pénzem. Ami volt, azt oda kellett adni az orvosoknak.

Kést vett a kezébe, és levágott két szeletet a fél kiló kenyérből. Dugóhúzózt vett a kezébe, és kinyitotta az igazi francia bort. Konzervnyitót vett a kezébe, és kibontotta a lengyel sprotnit.

Aznap este egy lényegbe vágó ismerettel váltam gazdagabbá: megtudtam, mi az a sprotni. A sprotni ugyanolyan levágott fejű, tömegesen összezsúfolt halacska, mint a szardínia, csak még nála is jóval kisebb. Másik rendszertani osztályba tartozik, másik tengerben él (amíg él), másmilyen olajban fürdik (amikor már nem él), de mindezt leszámítva pontosan ugyanaz.

Olyan volt a gyertyafényben a két párhuzamos drótháló – az egyik az ablaknál, a másik a szemközti falnál –, mintha véletlenül az államhatár, az úgynevezett „vasfüggöny” egy kis részlete került volna karnyújtásnyi közelségbe. Mintha Juhász Sára és én a halálsávban üldögélnénk, ahol bármelyik pillanatban tüzet nyithat ránk egy ismeretlen határőr. Ha egy életveszélyes határhelyzetben jól érezheti magát az ember – gondoltam –, akkor mi most valóban jól fogjuk érezni magunkat.

Juhász Sára letarolt koponyája köré fekete hajkoronát rajzolt a képzeletbeli államhatár és az imbolygó gyertyafény. Nem állítom, hogy megszépült ebben a pillanatban, de olyan erővel vonzott magához, mint felhevülő meteort az óriásbolygó, mint ablakon kizuhanó testet a föld.

- Férfjhez megyek! – súgta.
- Gyerekeim lesznek! – ujjongott.
- Olyan boldog leszek – ígérte lelkendezve –, mint akivel soha nem történt semmi!

Éreztem, hogy erre valamit mondanom kell. De mit mondhattam volna? Lehetetlenség volt, hogy rábólintsak Juhász Sára boldogságára, és ugyanígy (vagy még inkább) lehetetlen volt, hogy valami ennél különbet ígérjek neki. Hiszen még azt sem ígérhettem, hogy majd én hozok neki igazi francia bort, jobbat és igazibbat, mint az a fiatal férfi, akinek tilos volt kimondanom a nevét. Én azonban úgy döntöttem, hogy dacolni fogok a tilalommal.

– Aztán csak vigyázz – mondtam végül kicsinyes, gunyoros józansággal –, nehogy Répát magadra haragítsd. Répa igazi pisztolyt ugyanolyan könnyen tud szerezni, mint igazi

francia bort. Répa apjának van szolgálati fegyvere. Nem a televíziós paprikajancsinak, hanem a másíknak, az igazínak.

Juhász Sára egy pillanatra maga is kíjózanodott.

– Fizetsz – közölte. – Háromszor mondtad ki a nevét, hatvan forintot fizetsz.

Erre már nem válaszolhattam, mert két ujjával kivett a dobozból egy halacsát, és a szájamba gyömösözte. Aztán még hármát vagy négyet egyszerre. Közben a másik kezével magának is teletömte a száját. A kétségbeesett emberek szenvedélyével súrlódott hozzám, húzott magához. Ujjaimat belenyomta a konzervdobozba, és arra kényszerített, hogy a fűszeres étolajjal összemázoljam először csak az arcát, aztán az egész testét.

Az olajosan csúsós, halszagú lucsóknban egy idő múlva megszólalt az ismerős hang, Vánkos Misi hangja az első emeleti fűvécéből.

*

Ebbe a hangba, mely a női gyönyör sikolyait és nyögéseit utánozta igen élethűen, sajnálatos módon belevegyült egy másik hang, mely nem kevésbé élethűen utánozta a halál-sikolyt. Így aztán az ígélet, mely szerint nagyon jól fogjuk érezni magunkat, mégiscsak beteljesületlen maradt.

– Fűzfa! Fűzfa! Fűzfa!

Hirtelen jövő, égető fájdalom hasított a bőrömbbe. Mintha egy rózsabokorba zuhantam volna háttal.

A papagáj volt az. Kijött a kalitkájából, rászállt a hátamra, megült a vállamon, és belemélyesztette karmait a bőrömbbe.

– Megölöm! – kiáltottam, eszemet veszítve a fájdalomtól és a dühtől.

Óvatosan főlegyenesedtem. Igazából eszem ágában sem volt megölni. Inkább attól féltem, hogy a csőrével az arcomba sújt, és kivájja a szememet. Ő viszont megijedt a mozdulattól, akármilyen óvatos volt is az. Leugrott a vállamról, és visszamenekült a kalitkába. Onnét rikácsolta:

– Fűzfa! Fűzfa! Fűzfa!

Odaléptem, és rázártam a kalitka ajtaját. Juhász Sára magára terített egy pokrócot.

– Meg akarod ölni? – kérdezte. – Rendben van. Felőlem akár meg is ölheted.

– Nem, nem akarom megölni – feleltem. – Ő hagyjon engem, én hagyom őt. Hagyjuk békén egymást.

– De igen, te igenis meg akarod ölni! – kiáltotta. – Látom a szemedben, hogy meg akarod ölni.

– Nem látsz te semmit! – feleltem. – Olyan sötét van itt, mint a vakond nadrágjában. Áramszünet van, ha nem vetted volna észre.

Ebben a szempillantásban felgyulladt a villany. Olyan volt, mint egy atomrobbanás fénye. Ami pedig ebben a fényben föltárulkozott, azt leginkább Andrzej Wajda egyik filmjének címe adja vissza: *Tájkép csata után*. Az igazi francia bor kiömlött, és nagy, vörös foltot hagyott az ágyterítón. A szőnyegen, *A sériült* című regény levonatának lapjain, sőt még a falakon is olajos haldarabok voltak szétkenődve: mintha egy zárt intézetből kihozott idióta mázolta volna szét az ürülékét.

És mindezen túlmenően lehetetlen volt észre nem venni a sietős, kapkodó, kíméletlen csomagolás nyomait. A szekrényajtók nyitva álltak, a ruhaneműk és egyéb személyes hol-

mik egy része kiszóródott a padlóra. Valakinek – nevét is mondhatnám, de akkor fizetnem kellene – nagyon sürgősen össze kellett pakolnia a létfenntartáshoz legszükségesebbeket.

– Öld meg! – mondta Juhász Sára.

– Nem akarom – mondtam én.

– De én azt akarom, hogy akard – mondta ő.

– Én meg nem akarom, hogy azt akarjam – mondtam én.

– Szedd ki a kalitkából, és tekerd ki a nyakát! – kiáltotta ő. – Hozz egy pisztolyt, és lódd agyon!

Úgy mondta ezt, mintha csakugyan végre tudtam volna hajtani akár az egyik, akár a másik utasítást. Végigcikázott az agyamon: ha benyúlok a kalitkába, a sarokba szorított madár szétmarcangolja a kezemet. Ami pedig a pisztolyt illeti: ugyan hol keressem sehol sincs apám nem létező szolgálati fegyverét?

– Hát nem érted, Pelczer? – süvöltötte Juhász Sára. – Ilyenkor ölni kell!

Szépen, lassan felöltöztem. Éreztem, hogy a jobb vállam fölött az ingem átnedvesedik, és odatapad a bőrhöz.

– Gyáva! – mondta Juhász Sára csöndesen és megvetően. – Gyáva szar. Gyáva geci.

Fejére húzta a pokrócot. Nem mozdult, nem is szólalt meg többé.

– Ugye azt akarod, hogy én szabadítsalak meg az Évikétől?! – kiabáltam a pokrócnak.

– Az Évikétől, aki fiú. De azért mégis Évike. De azért mégis fiú. Hát nem! Azt már nem! Intézd el egyedül, tetszésed szerint! Ahogy tudod!

A pokróc nem válaszolt.

Felhúztam a cipőmet, belebújtam a kabátomba.

Akkor egyszerre csak eszembe jutott: ha egyáltalán van rá mód, hogy elsajátítsam Juhász Sára balszerencséjét, hogy kivegyem belőle az én elenyésző, parányi részemet, akkor itt az alkalom. Igaza volt Juhász Sárának, ölni kell.

És ha rámegey a jobb kezem, akkor meg kell fizetni ezt az árat, meg kell hozni ezt az áldozatot.

Odaléptem a kalitkához, de hiába: sehogyan sem tudtam rászánni magamat, hogy ki-nyissam az ajtócskát, és benyúljak a papagájért. Igaza volt Juhász Sárának, gyáva voltam.

Aztán egyszerre csak eszembe jutott: miért volna muszáj kitekernem a nyakát? Egyszerűbben és kíméletesebben is végezhetnék vele. Fogom a kalitkát, leviszem a ház elé, a közeli zöldterületre. Odaállítom a két nyírfa közé, ahol régebben Viola üldögélt. Reggelig nem fogják észrevenni. Ebben a csikorgó hidegben a papagáj fél óránál tovább aligha bírja. Meghül, meghal.

*

Fogtam a kalitkát, és kivittem a szobából. A papagáj csöndben volt. Egyelőre. De akkor mi lesz – jutott eszembe –, ha majd a lépcsőházban rikácsolni kezd, és a lakók meghallják? Vagy ha a lépcsőn szembejön valaki, és megkérdezi: hová viszem azt a papagájt?

Este volt már, de még nem volt késő. Még eléggé sok járókelő volt az utcán. Sokan még csak most érkeztek haza.

Aztán eszembe jutott: miért volna muszáj levinnem a papagájt a zöldterületre? Még sokkal egyszerűbben is végezhetnék vele, bár egy kicsit kevésbé kíméletesen. Fogtam a kalitkát, és bevittem a fürdőszobába.

Egy kicsit aggódtam: mert mi lesz, ha szélesebbnek bizonyul a kelleségem? De nem volt semmi baj: a kalitka belefért a fürdőkádba. Szépen belefért. Gyönyörűen belefért. Úgy belefért, mint a piny. Mint a vöcsök. Mint egy kis angyal.

Bedugaszoltam a fürdőkádat, és egy lassú, nyugodt mozdulattal megeresztettem a forró vizet. Aztán kiléptem a lakásból, és becsuktam magam mögött az előszobaajtót.

Miközben lefelé mentem a lépcsőn, melyen – tudtam – nem fogok feljönni soha többé, először az jutott eszembe, hogy:

– Elfelejtettem kifizetni a hatvan forintot, amit Juhász Sára kiszabott rám. Pedig lehet, hogy szüksége volna rá.

Az is igaz persze, hogy amúgy sem volt nálam hatvan forint. Sehány forint sem volt nálam, ha jól emlékszem.

Másodszor az jutott eszembe, hogy:

– No és innét hogyan fogok az utcára kijutni? Vajon áramszünet idején is működik az elektromos kapunyitó?

Szerencsére az utolsó pillanatban az is eszembe jutott, hogy:

– De hiszen vége az áramszünetnek! Ég a villany!

